

UiO • Det juridiske fakultet

Ungdomsstraff

Kandidatnummer: 522

Leveringsfrist: 25.04.2014

Antall ord: 17 837

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Presentasjon av oppgavens tema	1
1.2	Presiseringer og avgrensninger	3
1.3	Rettskildene/metode	3
2	BARN OG STRAFF	5
2.1	Innledning.....	5
2.2	Barns vern etter FNs barnekonvensjon	6
2.3	Historisk utvikling	7
2.4	Alternativer til frihetsstraff.....	11
2.4.1	Innledning	11
2.4.2	Samfunnsstraff	16
3	VILKÅR FOR UNGDOMSSTRAFF	20
3.1	Innledning.....	20
3.2	Lovbryteren må være under 18 år	22
3.3	Alvorlighetsgrad og helhetsvurdering	23
3.3.1	Innholdet i vilkårene	24
3.3.2	Ungdomsstraffens nedre grense	30
3.3.3	Terskelen for å dømme barn under 18 år til ubetinget fengsel	31
3.4	Samtykke	41
3.5	Bosted i Norge.....	42
3.6	Varighet på straffen	43
4	BRUDD PÅ VILKÅR FOR GJENNOMFØRING	46
4.1	Innledning.....	46
4.2	Brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav	46
4.3	Ny straffbar handling	47
4.4	Konsekvensene av brudd.....	48
4.4.1	Konsekvensene av brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav	48
4.4.2	Ny straffbar handling	50

5	UNGDOMSSTRAFFENS VIRKNINGER OG MULIGHETER.....	50
6	KILDER.....	53

1 Innledning

1.1 Presentasjon av oppgavens tema

Oppgaven omhandler den nye straffereaksjonen ungdomsstraff som trer i kraft 1.juli i år.¹ Straffen vil være aktuell for ungdom mellom 15 og 18 år som har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet.² Straffen skal sones i frihet, og er en del av statens målsetting om at barn ikke skal settes i fengsel.³ I 2011 ble til sammen fire ungdommer dømt til ubetinget fengsel i Norge.⁴ Tall fra 2010 viser at ca. 10 barn i snitt til enhver tid sitter inne i norske fengsler og tallet har vist seg stabilt over flere år.⁵ I januar 2012 kom det flere lovendringer med det formålet å bedre barns rettigheter ved idømmelse og gjennomføring av straff, samt ved pågripelse og varetektsfengsling. Ungdomsstraffen er en del av disse endringene og skal plasseres i straffeloven § 28 c (heretter omtalt som ny strl. § 28 c). Straffeloven § 28c fastsetter at

”Ungdomsstraff med ungdomsstormøte og ungdomsplan etter konfliktrådsloven kapittel III kan idømmes i stedet for fengselsstraff når

- a) lovbryteren var under 18 år på handlingstidspunktet,*
- b) lovbryteren har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet,*
- c) lovbryteren samtykker og har bosted i Norge, og*
- d) hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet.”*

Det følger av bestemmelsen at fem vilkår må være oppfylt for at det kan idømmes ungdomsstraff. Lovbryteren må være under 18 år på gjerningstidspunktet, ha begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet, han må samtykke til ungdomsstraff, ha bosted i Norge, og hensynet til straffens formål må ikke med tyngde tale mot en reaksjon i frihet. Bestemmelsens annet ledd bokstav a fastsetter ungdomsstraffens varighet fra 6 mnd til 2 år. Selve gjennomføringen av straffen reguleres av kapittel tre i den nye konfliktrådsloven (heretter ny kfrl.), som skal trå i kraft

---

¹ Prop. 1 S Tillegg 1 (2013-2014) s. 57

² Prop 135 L (2010-2011) s. 105

³ ibid. s. 9

⁴ Statistisk Sentralbyrå (2013)

⁵ Prop 135 L (2010-2011) s. 19

samtidig med de andre bestemmelsene om ungdomsstraff 01.07.2014. Det er konfliktrådet som tar hånd om gjennomføringen og som fastsetter det nærmere innholdet av straffen. Konfliktrådsloven har to sentrale virkemidler for gjennomføringen av ungdomsstraffen; ungdomsstormøte og ungdomsplan. Den domfelte skal gjennomføre et ungdomsstormøte der de berørte parter i saken skal møte.⁶ Andre parter som kan bistå med relevante tiltak for ungdommen inviteres også til å møte.⁷ Innkallelse til ungdomsstormøte i regi av konfliktrådet skjer så fort saken har blitt overført fra domstolene etter ny kfrl. § 18. Videre skal det i møtet utarbeides en ungdomsplan som den straffedømte skal følge, jf. § 19. Et oppfølgingsteam skal tilrettelegge for gjennomføringen, og består av ”domfelte, domfeltes verger, representanter fra kriminalomsorgen, politiet, og andre som har oppgaver i forbindelse med gjennomføringen av ungdomsplanen”, jf. § 20.

Hvilke følger et eventuelt brudd på gjennomføringsvilkårene skal få reguleres av lovens §§ 25 og 26. Bestemmelsene regulerer også konsekvensene av at tiltalte begår en ny straffbar handling i gjennomføringsperioden. Oppgavens siktemål er en presentasjon av ungdomsstraffen, og jeg vil gå gjennom vilkårene for idømmelse av straffen, og peke på problemer som kan oppstå. Deretter tar jeg for meg følgene ved brudd på vilkårene.

Ungdomsstraff hører inn under det mer generelle temaet «barn og straff» og oppgaven vil gi en oversikt over dette temaet så langt det er egnet til å belyse hensynene bak, og begrunnelsen for innføringen av ungdomsstraffen. Oppgaven vil ta for seg barns vern etter FNs barnevernkonvensjon, og den historiske utviklingen som har funnet sted i synet på barn og straff. Før jeg går over til vilkårene for ungdomsstraff, presenterer jeg de alternativer til frihetsstraff som finnes, da ungdomsstraff også er en frihetsstraff. Dette for å se hvilke likheter som finnes, men også hva som gjør ungdomsstraffen spesiell. Særlig vekt vil det bli lagt på samfunnsstraff, da to av vilkårene for å idømme samfunnsstraff er relativt like to av vilkårene for å idømme ungdomsstraff. Når vilkårene for ungdomsstraff gjennomgås, vurderes det om det kan settes en øvrig grense for når straffen kan idømmes og hvor en nedre grense eventuelt kan tenkes å gå. Det stilles også spørsmål om ungdomsstraffen er et godt alternativ til fengsel for

---

⁶ Prop 135 L (2010-2011) s. 105

⁷ *ibid.*

samtlige kriminelle handlinger og i alle situasjoner. Til slutt i oppgaven skal jeg se om det kan trekkes noen konklusjoner fra temaet.

1.2 Presiseringer og avgrensninger

Oppgaven vil i hovedsak omhandle personer fra 15 til 18 år. Ungdomsstraffen kommer til anvendelse på ungdom som er mellom 15 og 18 år på gjerningstidspunktet.⁸ En lovbrøyer på 19 år kan bli dømt til ungdomsstraff dersom han var under 18 år når den straffbare handlingen fant sted. Uttrykkene barn, ungdom og mindreårig brukes om hverandre om aldersgruppen 15- 18 år videre i fremstillingen.

Ordet straff slik det brukes i oppgaven omfatter straff i frihet, bøtestraff og fengselsstraff. Det avgrenses mot andre former for straffereaksjoner, mens andre alternativ til fengselsstraff vil bli behandlet for å sette ungdomsstraffen i perspektiv.

Oppgaven avgrenses mot andre straffereaksjoner, men andre alternativ til fengselsstraff vil bli nevnt for å sette ungdomsstraffen i perspektiv. Særlig vil samfunnsstraff bli omtalt for å trekke paralleller i vurderingen for om vilkårene for straffen er oppfylt.

1.3 Rettskildene/metode

Avhandlingen er basert på alminnelig juridisk metode. Den sentrale rettskilden i oppgaven er Lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konflikt-rådsloven m.fl. (barn og straff) av 20. januar 2012, også omtalt som endringsloven. Denne loven skal regulere vilkårene for ungdomsstraffen som snart skal trå i kraft. Utgangspunktet for tolkningen av vilkårene for, og gjennomføringen av ungdomsstraffen, er den naturlige språklige forståelsen av lovens ordlyd.

Videre er barnekonvensjonen en viktig kilde, da oppgaven omhandler barn mellom 15 og 18 år. Barnekonvensjonen er gjort til en del av norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2, og

---

⁸ Prop 135 L (2010-2011) s. 108

den fastsetter også at inkorporerte konvensjoner skal ha forrang ved kolliderende lovregler, jf. § 3 i loven. Dette innebærer at barnekonvensjonens grunnleggende prinsipper må ivaretas ved straffesanksjoner mot barn. Prinsippene må da ligge til grunn ved idømmelse av ungdomsstraff. Barnekonvensjonen har relativt stor vekt som kilde og Høyesterett har i flere saker lagt vekt på barnekonvensjonen og brukt denne som kilde. FNs barnekomité avgir generelle kommentarer - «General Comments» - om forståelsen av barnekonvensjonen.⁹ ”General Comments” blir brukt som kilde i denne oppgaven. Høyesterett har selv fastslått i Rt. 2009 s. 1261, i avsnittene 41 og 43, at det skal legges relativt stor vekt på denne kilden, selv om det kun er en veiledende komitéuttalelse.

Forarbeidene til endringsloven m.fl., er også sentrale kilder i oppgaven. Uttalelser i forarbeidene kan kaste lys over de hensyn som ligger bak bestemmelsene i den nye straffen, og man kan hente ut argumenter. Forarbeidene sier mye om hvordan vilkårene er tenkt forstått og brukt.

Selv om ungdomsstraffen ennå ikke er trådt i kraft, har det funnet sted et prøveprosjekt i Sør-Trøndelag og Telemark der straffen har blitt praktisert. Dommene fra dette prosjektet kan vise hvordan vilkårene for straffen så langt har blitt forstått og brukt. Tingrettsdommer har begrenset vekt som rettskilde sammenlignet med Høyesterettsdommer. Eckhoff skriver i sin bok *rettskildelære* at underinstansers avgjørelser kan ha betydning, særlig hvor de ikke ankes.¹⁰ Likevel, på grunn av sin begrensede vekt, er ikke disse dommene så vanlig å bruke som kilde. De brukes derimot en del i denne oppgaven, der det er mangel på andre kilder. Denne kilden har argumentasjonsverdi og brukes for å belyse problemstillinger. En del problemstillinger i oppgaven kan likevel belyses med rettspraksis fra Høyesterett.

---

⁹ Rt. 2012 s. 1985, avsn. 136

¹⁰ Eckhoff (2001)

2 Barn og straff

2.1 Innledning

I det følgende skal jeg ta opp temaet barn og straff generelt for å belyse bakgrunnen for ungdomsstraffens tilblivelse. Straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10 anvendes på alle straffbare handlinger, som også vil gjelde barn mellom 15 og 18 år. Disse barna står imidlertid i en særstilling hva gjelder straff i Norge og nyter et spesielt vern. I barnekonvensjonen art. 1 er alle under 18 år definert som barn. Barn under 15 år er ikke strafferettslig ansvarlige etter norsk rett, jf. strl. § 46. Dermed kan ikke barn under 15 år straffes i det hele tatt. Barn mellom 15 og 18 år kan derimot straffes, men det er en begrenset adgang til å sette dem i fengsel. I tillegg gjelder visse andre begrensninger for denne aldersgruppen. For eksempel bestemmer strl. § 18 at personer under 18 år bare kan idømmes ubetinget fengsel hvis det er særlig påkrevd. Strl. § 28 a annet ledd gir en utvidet rett til bruk av samfunnsstraff for personer under 18 år og etter strl. § 55 gjelder ikke lovens maksimalstraff på henholdsvis 21 og 30 år. § 18 og 28 a annet ledd ble tilføyd ved lov 20. januar 2012 nr. 6 og trådte i kraft med en gang.¹¹ I tillegg skal hensynet til barnets alder ha betydning i vurderingen av hvilken straffereaksjon som i det enkelte tilfelle skal benyttes, og hvilket innhold den skal ha.¹² Det er også forslag om å gjøre flere endringer i lovgivningen når det gjelder barn og straff i Prop. 135 L (2010-2011).

Grunnen til at barn mellom 15 og 18 år blir særbehandlet når det gjelder straff, er at barn ikke er fullt utviklet. De har, selv om de nærmer seg myndig alder, mindre utviklet skyldbevisning.¹³ Det betyr at de kan ta ansvar for egne handlinger, men at de kan ha en begrenset evne til å se konsekvensene av sine handlinger.¹⁴ I forarbeidene uttales det at ”Barn er fortsatt under utvikling, og derfor vil det å bli revet løs fra sine vanlige lærings- og sosialiseringssammenheng ha større konsekvenser.”¹⁵ I tillegg fremheves det at ondt son påføres en domfelt, vil virke mer tyngende for barn enn for voksne.¹⁶ Dette er med på å begrunne hvorfor det tas større hensyn

---

¹¹ Matningsdal (2013) note 118 og 92 til strl. §§ 28 a og 18

¹² NOU 2008:15 s. 23

¹³ *ibid.*

¹⁴ *ibid.*

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ *ibid.*

til barn enn voksne når man straffer. En annen grunn er at man i størst mulig grad vil at lovgivningen skal samsvare med våre internasjonale forpliktelser.

2.2 Barns vern etter FNs barnekonvensjon

Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov og Norge er forpliktet til å følge den. Konvensjonen gir barn over den kriminelle lavalder beskyttelse og har de senere år fått økt betydning i norsk rett. Ved tolking av vilkårene for ungdomsstraff vil barnekonvensjonen få betydning, spesielt ved vurderingen om fengsel er ”særlig påkrevd” etter strl. § 18.

De forente nasjoners konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989 og trådte i kraft 2. september 1990.¹⁷ Konvensjonen ble signert av Norge 26. januar 1990, og ratifisert 8. januar 1991 med Stortingets samtykke, jf. St.prp. nr. 104 (1989-90).¹⁸ Den trådte i kraft for Norges del 7. februar 1991. Barnekonvensjonen med tilleggsprotokoller, ble inkorporert gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 4 med virkning fra 1. oktober 2003, jf. Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) om lov om endring i menneskerettsloven mv. Samtidig ble det foretatt en rekke endringer i andre lover for å synliggjøre barnekonvensjonens bestemmelser.¹⁹ Blant disse var tvisteloven, forvaltningsloven, adopsjonsloven, barnevernloven og straffeloven.²⁰

I art. 37 og 40 finnes grunnleggende prinsipper for behandling av unge lovbrytere.²¹ Art. 37 regulerer barns rettigheter ved frihetsberøvelse. Art. 40 fastsetter minsterettigheter for å ivareta barns verdighet og rettssikkerhet, ved anklage eller beskyldning for straffbare forhold.

Etter barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav b skal partene sikre at:

”Pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som siste utvei og for et kortest mulig tidsrom.”

---

¹⁷ Høstmølingen og Wille (2011) note (*) til barnekonvensjonen

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ *ibid.*

²⁰ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 5

²¹ *ibid.*

Art. 37 b vil bli særlig behandlet, da den er relevant for vurderingen av hva som skal til for å fengsle barn. Artikkelen forbyr vilkårlig frihetsberøvelse. Dette betyr at artikkelen ikke forbyr frihetsberøvelse av barn, men at denne må skje på lovlig måte. Når frihetsberøvelse må skje på "lovlig måte" innebærer dette at frihetsberøvelse er tillatt, men at denne må være hjemlet i lov. Det følger av Grunnloven § 96 og legalitetsprinsippet.²² Selv om det er adgang til frihetsberøvelse, er det likevel slik at den skal være "siste utvei". En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at alle andre mulige sanksjoner må være prøvd før man kan sette et barn i fengsel. Andre sanksjoner kan for eksempel være samfunnsstraff eller betinget fengsel med vilkår, men spørsmålet blir da om disse sanksjonene må prøves ut først, eller om det er nok at man har vurdert muligheten og kommet frem til at det ikke er forsvarlig med straff i frihet.

Etter bestemmelsen skal hensynet til barnets beste settes høyt, men det må veies mot andre aktverdige hensyn. Etter min mening tilsier hensynet til samfunnets sikkerhet og menneskers trygghetsfølelse at man må kunne skjerme samfunnet mot visse typer barneforbrytere dersom de utgjør en trussel. Dette synet underbygges også av forarbeidene til endringsloven. Der fremheves det at hensynet til barnets beste vil måtte vike der *hensynet til samfunnsvern* er tilstrekkelig tungtveiende.²³ [Min kursivering] Også *hensynet til allmennprevensjon* kan tilsi bruk av en frihetsberøvende reaksjon overfor barn.²⁴ [Min kursivering] I forarbeidene til straffeloven uttales det at andre reaksjoner bør være prøvd overfor barn under 18 år før ubetinget fengselsstraff idømmes.²⁵ Unntaksvis kan slik straff idømmes førstegangsforbrytere.²⁶ Så langt det lar seg gjøre skal ikke barn havne i fengsel. Dersom forbrytelsen er svært alvorlig og allmennpreventive hensyn eller hensynet til samfunnsvern er tilstrekkelig tungtveiende, skal fengselsstraff likevel benyttes.

2.3 Historisk utvikling

Ved å se hen til den utviklingen som har skjedd i synet på barn og straff, får man en større forståelse av hensynene bak ungdomsstraffen og dens tilblivelse.

---

²² Prop 135 L (2010-2011) s. 49

²³ *ibid.* s. 100

²⁴ *ibid.*

²⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 435

²⁶ *ibid.*

I dag mener man at barn ikke skal straffes, de skal heller oppdras eller rehabiliteres.²⁷ Denne tankegangen er ikke ny; eksempelvis i vergemålsloven av 1896 var oppdragelse det prinsipale virkemiddelet og ikke straff.²⁸

Fra gammelt av var det den enkeltes hevnfølelse som begrunnet en eventuell straffereaksjon. Senere skulle straffen bli et samfunnsanliggende hvor man bygget på prinsippet om rettferdig gjengjeldelse. Det har alltid vært en sammenheng mellom årsakene til kriminalitet og hvordan kriminelle blir behandlet. Hva som er straffbart og hvilke reaksjoner samfunnet har hatt på lovbrudd gjennom tidene, gjenspeiler utviklingen i samfunnet på områder som verdier, menneskesyn og økonomi.²⁹

1800-tallet

Tidlig på 1800-tallet hadde man straffegjennomføring i militære bygg, eller i slaveriene, dvs. i en form for sosiale institusjoner for samfunnets svakeste.³⁰ Fengsel ble etterhvert bygget i mange land etter amerikansk forbilde.³¹ I disse fengslene satt de innsatte isolert på celler og rehabiliteringen av dem skulle skje gjennom bot og isolasjon.³² Isoleringen skulle hindre uheldig innflytelse fra andre fanger og bidra til moralsk forbedring.³³ Botsfengslet i Christiania tok i mot de første innsatte i mai 1851.³⁴

Kriminalloven som kom i 1842 fastsatte to aldersgrenser for å kunne straffe barn som hadde begått lovbrudd. Den absolutte strafferettslige lavalder var 10 år, dermed var barn under 10 år straffrie. Barn mellom 10 og 15 år kunne straffes når de hadde begått alvorlige lovbrudd og dersom retten fant at barnet hadde innsett ”handlingens forbryderske beskaffenhet”. Barn skulle uansett straffes mildere enn voksne. I 1874 ble det heldigvis bestemt at man for barn i

---

²⁷ Prop 135 L (2010-2011) s. 9 og 10

²⁸ NOU 2008:15 s.15

²⁹ St.meld.37 (2007:2008) s. 30

³⁰ *ibid.*

³¹ *ibid.* s. 31

³² *ibid.*

³³ *ibid.*

³⁴ *ibid.*

alderen 10 til 15 år kunne nøye seg med en advarsel eller plassering i oppdragelses- eller retningsanstalt i stedet for fengsel eller ris. Straffeprosessloven av 1887 ga hjemmel for bruk av påtaleunntatelse og i 1894 fikk man adgang til bruk av betinget dom. Bruk av disse reaksjonene skulle særlig anvendes overfor unge lovbrøyttere. I 1896 ble de to strafferettslige lavalderne opphevet, og den absolutte strafferettslige lavalder ble satt til 14 år. Samme år fikk Norge vergerådsloven som var den første barnevernlovgivning om behandling av forsømte barn. Loven var et ledd i den store strafferettsreformen som da pågikk. Ved lov 25. juli 1919 ble det gitt adgang til å sette tilsyn som vilkår for betingede dommer. Samtidig ble det fastsatt at for unge lovbrøyttere under 21 år som trengte oppdragelse og opplæring, kunne det settes som vilkår at vedkommende tok opphold i en godkjent læreanstalt så lenge anstaltens styre bestemte.³⁵

1900-tallet

I straffeprosesslovens bestemmelser om påtaleunntatelse ble det fastsatt lignende vilkår om opphold i anstalt. I tillegg ble det lovhjemlet bruk av personundersøkelser. Dette ble i starten benyttet til å sette som vilkår for at unge lovbrøyttere tok opphold på et lærehjem. Det ble imidlertid ingen suksess og i 1922 ble lærehjemmet nedlagt, men lovhjemlene om personundersøkelse og tilsyn besto. På samme måte besto tanken om at unge lovbrøyttere hadde behov for en tidsubestemt reaksjon hvor det sentrale var oppdragelse. Lov om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere (arbeidsskoleloven) av 1928 var i tråd med denne tankegangen, men loven trådte ikke i kraft før 1. september 1953 i mangel av en passende anstalt. Loven ga hjemmel til å sette unge i arbeidsskole i stedet for straff i normale fengsler. I 1953 kom en ny barnevernlov som, sammen med arbeidsskoleloven og andre endringer i reaksjonssystemet, tok sikte på å begrense bruken av frihetsstraff. Loven la vekt på at straffen skulle være en form for rehabilitering og en delvis avskaffelse av tidsubestemte reaksjoner.³⁶

Hovedfokuset skulle være oppdragelse, omsorg og behandling, men det fungerte ikke som planlagt. Med vedtagelsen av ungdomsreaksjonsloven i 1965 ble det større fokus på straff som reaksjonsform.³⁷

---

³⁵ NOU 2008:15 s. 15

³⁶ *ibid.* s. 16

³⁷ *ibid.* s. 18

I 1978 kom St.meld. nr.104(1977-78) som blant annet satte fokus på samfunnstjeneste som alternativ reaksjonsform til fengsel, og en rekke kriminalpolitiske tiltak ble foreslått. På 80-tallet ble flere konfliktråd etablert etter evaluering av mange prøveprosjekter.³⁸ Det var først i 1990 at den kriminelle lavalder ble hevet til 15 år, selv om dette ble foreslått i stortingsmeldingen fra 1978.³⁹ Etter at barnekonvensjonen ble ratifisert i 1991 synes det å ha vært et økt fokus på barns rettigheter, herunder på forholdet barn - straff. Det har vært gjennomført en rekke forsøksprosjekter i tiden etterpå der ulike reaksjonsformer har vært utprøvd.⁴⁰ På 70-tallet kan man si at hovedfokuset igjen forflyttet seg fra straff som reaksjon til oppdragelse og rehabilitering. Det fokuset har siden vært gjeldende.

Konfliktrådsloven ble vedtatt i 1991 og trådte i kraft i 1992. Med denne loven ble det for første gang utviklet et alternativ til det vanlige straffesystemet, som bygde på ”restorative justice”.⁴¹ Restorative justice er en type konfliktløsning som brukes i konfliktrådet og som vil brukes i ungdomsstraffen når den trår i kraft, se mer om det nedenfor. Bruken av konfliktråd har økt siden loven kom. I tillegg har selve konfliktrådet blitt utviklet, samt at det er tatt i bruk såkalte stormøter som metode.⁴² Stormøter er et hjelpemiddel som ungdomsstraffen tar sikte på å benytte.

I 1991 ble samfunnstjeneste innført som en egen hovedstraff. Med straffegjennomføringsloven i 2001 ble samfunnstjeneste erstattet av samfunnsstraff som også kunne inneholde program eller andre kriminalitetsforebyggende tiltak. I forarbeidene til denne loven ble det påpekt at samfunnsstraff ofte vil være godt egnet for unge lovbrøyttere. Dagens barnevernlov er fra 1992 og vilkårene kan ses på som en videreføring av barnevernloven av 1953. Nå har blant annet barneverntjenesten ansvar for å samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer, som er en av endringene i loven. På 90-tallet skjedde en del lovendringer av større betydning. I 2003 ble barnekonvensjonen inkorporert i menneskerettsloven, noe som styrket dens stilling i norsk rett. Bortsett ifra det, har det i senere tid ikke skjedd så store lovendringer hva gjelder

---

³⁸ NOU 2008:15 s. 18

³⁹ *ibid.* s. 19 og 18

⁴⁰ *ibid.* s. 19

⁴¹ *ibid.* s. 18

⁴² *ibid.*

barn og straff, men det har vært arbeidet mye med å finne frem til bedre reaksjoner. Blant annet kan nevnes St.meld. 2005- 2006 der alternative straffereaksjoner overfor unge lovbytere ble vurdert.⁴³

Det har jevnlig siden 70-tallet vært vurdert og forsket på alternative straffer til fengsel.

2.4 Alternativer til frihetsstraff

2.4.1 Innledning

Regjeringen har økt fokuset på ungdom og straff de senere årene. Regjeringens mål er at barn ikke skal settes i fengsel.⁴⁴ I 2012 kom Lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl (endringsloven). Den inneholder omfattende endringer som skal gjelde for barn og ungdom før dom er falt, ved fastsettelse av straff og under straffegjennomføringen. Ikke alle bestemmelsene er trådt i kraft ennå, dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven. Ungdomsstraffen var en del av de endringer som kom i 2012 som et alternativ til frihetsstraff. I det videre vil det bli gitt en gjennomgang av de ulike alternativene til frihetsstraff som finnes i dag, for på den måten å kunne gi et bedre bilde av ungdomsstraffen, og hva den kan bidra med.

Dagens forarbeider til endringsloven er en oppfølging av St.meld.nr. 20 (2005-2006) – *alternative straffereaksjonar overfor unge lovbytarar*, der forslag til tiltak for å redusere bruken av ubetinget fengsel for barn ble lagt frem.⁴⁵ Ifølge forarbeidene viser undersøkelser at et stort antall ungdom under 18 år som har sonet fengselsstraff, begår ny kriminalitet.⁴⁶ Denne kunnskapen gir utfordringer for hvordan disse barna skal møtes og hvilke straff de bør få.⁴⁷

I dag finnes det fem alternative reaksjoner som kan benyttes overfor unge forbrytere som alternativ til fengselsstraff. Disse brukes i stor grad på barn mellom 15 og 18 år da det er en

---

⁴³ NOU 2008:15 s. 19

⁴⁴ Prop 135 L (2010-2011) s. 9

⁴⁵ *ibid.* s. 12

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ *ibid.*

sårbar gruppe man vil unngå at havner i fengsel. Forarbeidene uttaler at ”Å investere tid og ressurser i unge lovbytere kan forhindre gjentatt kriminalitet. Dette er nødvendig for å sikre befolkningens trygghet, men også for å ivareta unge mennesker som er i faresonen for å begå kriminelle handlinger, og å utvikle en kriminell løpebane.”⁴⁸ I tillegg til disse fem ulike reaksjonene har man fått en ny straff, ungdomsstraff, som denne oppgaven omhandler. Nedenfor vil jeg først nevne fire av de ulike straffereaksjonene, deretter skal jeg si litt mer om samfunnsstraff som den femte reaksjonen. Dette er for å skape en oversikt før jeg går videre og ser på den nyeste reaksjonen ungdomsstraff.

Påtaleunntatelse

Selv om en ungdom har begått en straffbar handling og straffeskyld anses bevist, kan politiet unntate å påtale forholdet etter straffeprosessloven § 69. Da straffeskyld må bevises vil det si at påtaleunntatelse er en straff. Paragrafen gir ingen begrensninger med hensyn til hvilke lovbrudd som kan føre til påtaleunntatelse, men Riksadvokaten uttaler i rundskriv nr. 6/1989 at det bør vises varsomhet med å gi påtaleunntatelse for alvorlige volds-, sedelighets- og narkotikaforbrytelser. Påtaleunntatelse kan også gjøres betinget av at siktede ikke gjør seg skyldig i nye straffbare handlinger i en prøvetid på to år, jf. straffeprosessloven § 69 annet ledd. Etter § 69 tredje ledd kan påtaleunntatelse også gjøres betinget av individuelt tilpassede vilkår. Dette vil eventuelt kunne gjøres i samarbeid med hjelpeapparat og barnets øvrige nettverk. Det er ikke adgang til å stille andre særvilkår enn de som er særskilt nevnt i bestemmelsen.⁴⁹

I følge forarbeidene anses påtaleunntatelse som en hensiktsmessig reaksjon ved *første gangs lovbrudd* og ved *mindre alvorlige lovbrudd* hvor en slik reaksjon kan ha tilstrekkelig individualpreventiv effekt.⁵⁰ [min utheving] Ved å bruke påtaleunntatelse, slipper man den belastningen det kan være for barn å gjennomføre den lange prosessen med en straffesak.⁵¹ Videre påpekes det at ”særlig betingede påtaleunntatelser vil kunne sikre barnet en bedre oppfølging enn for eksempel bøter, og legge til rette for en rehabiliterende prosess.”⁵² Det er akkurat en

---

⁴⁸ Prop 135 L (2010-2011) s. 9

⁴⁹ *ibid.* s. 85

⁵⁰ *ibid.* s. 87

⁵¹ *ibid.*

⁵² *ibid.*

rehabiliteringseffekt man er ute etter, da målet er å unngå videre kriminalitet. Man må imidlertid være forsiktig med å bruke påtaleunntatelse uten vilkår, da dette kan virke for barnet som at det ikke har fått straff.⁵³ Det kan igjen føre til at barnet fortsetter med kriminell virksomhet ettersom det ikke får konsekvenser.

Bot og forelegg

Bot og forelegg kan brukes i stedet for fengsel. Bot er den reaksjonsformen som hyppigst ilegges barn og her skyldes de fleste forelegg forseelser, spesielt mot vegtrafikkloven.⁵⁴ Her ville det sjelden blitt gitt fengsel uansett, men man ser også at bot blir brukt ovenfor barn selv ved mer alvorlige hendelser enn de vanlige brudd på vegtrafikkloven.⁵⁵ Bot brukes dermed alternativt til fengsel. Et spørsmål kan imidlertid være hvor godt dette alternativet er. Mange barn styrer ikke sin egen økonomi før de er 18 år og har ikke nødvendigvis begrep om pengers verdi. Reaksjonen med bot kan da føre til at straffen oppleves forskjellig og får ulik virkning etter hvilken pengesituasjonen barnas familie er i. Hvis foreldrene betaler boten og dette ikke får noen følger for barna vil dette bli en lite merkbar straff.⁵⁶ Motsatt kan det være en for streng reaksjon dersom boten bidrar til økonomiske vansker for barnet.⁵⁷

Etter mitt syn kan andre reaksjoner enn bot og forelegg være bedre egnet for barn. Likevel kan det i mindre alvorlige saker være en god løsning å gi bot hvis den er betinget. Forarbeidene peker på at med ”betinget bot vil det gis en merkbar reaksjon, samtidig som en unngår at barnet pådrar seg gjeld dersom han eller hun avstår fra å begå nye lovbrudd.”⁵⁸

Overføring av straffesak til konfliktrådet

Når straffeskyld anses bevist, kan påtalemyndigheten beslutte at straffesaken skal bli overført til megling i konfliktrådet, jf. straffeprosessloven § 71 a. Megling i konfliktrådet kan også

---

⁵³ Prop 135 L (2010-2011) s. 87

⁵⁴ *ibid.* s. 88

⁵⁵ *ibid.*

⁵⁶ *ibid.* s. 90

⁵⁷ *ibid.*

⁵⁸ *ibid.* s. 92

settes som vilkår for påtaleunntatelse, som vilkår for betinget dom, eller som tiltak under samfunnsstraffen.⁵⁹

I konfliktrådet møtes partene i en straffesak for å snakke sammen om det som har skjedd. Konfliktrådsmedling hviler på ideen om at gjerningspersonen og offeret skal ha en dialog sammen og prøve å komme frem til en løsning, med en megler til stede.⁶⁰ Dette kan bidra til bevisstgjøring og økt innsikt om konsekvensene av egne valg og handlinger for siktede.⁶¹ Ofte blir resultatet at partene inngår en form for avtale som kan være en nedbetalingsplan, lovnad om hjelp til oppbygging av gjerde eller bare en unnskyldning. Statistikk viser at konfliktrådsmedling fungerer bra og er en god alternativ løsning til fengsel. Spesielt vil dette gjelde barn da de ikke alltid er i stand til å forstå konsekvensene av sine handlinger. I 2010 ble 73 % av sakene i konfliktråd løst og 6 % delvis løst.⁶²

I dagens konfliktrådslov er det et vilkår at fornærmede møter opp for at medling kan gjennomføres. I 2010 ble det fremlagt et forslag om at fornærmede ikke trengte å møte i slike saker.⁶³ Hvis et slik forslag blir lovfestet kan forskjellsbehandlingen som skjer med nåværende vilkår unngås, og flere under 18 år kan få muligheten til medling.⁶⁴ Den nye reaksjonen ungdomsstraff, som blir nærmere drøftet nedenfor, har mange av de samme elementene som den omtalte reaksjonen, men ungdomsstraffen er beregnet på barn som har begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Ved mindre alvorlige forbrytelser eller ved førstegangsforbrytelser kan dermed konfliktrådsmedlingen fortsatt være aktuell som et alternativ til fengsel.

Betinget dom med vilkår

Retten kan bestemme at soning av frihetsstraff kan utsettes i en prøvetid etter strl. § 52. Hvis tiltalte ikke foretar en straffbar handling innen den fastsatte prøvetiden, går denne fri. Det er vanlig å oppstille vilkår for den betingede dommen. Det finnes mange ulike vilkår å bruke og

---

⁵⁹ Prop 135 L (2010-2011) s. 92

⁶⁰ Kråd, konfliktrådsmedling

⁶¹ *ibid.*

⁶² Justis- og politidepartementet (2011) s. 29

⁶³ *ibid.* s. 114

⁶⁴ Prop 135 L (2010-2011) s. 92

mange av disse er aktuelle å benytte der barn har begått lovbrudd.⁶⁵ Vilkårene bør tilpasses barnets behov, og dette gjøres best etter en grundig kartlegging.⁶⁶ Det vil altså være forskjellige vilkår som brukes for ulike barn og ulike situasjoner. I strl. § 53 tredje ledd er det listet opp en rekke vilkår som kan brukes, men listen er ikke uttømmende, jf. uttrykket ”bl a” i paragrafen.

Betinget dom med vilkår er et fint alternativ til å sone i fengsel som i dag brukes mye for unge lovbrøyttere. Denne straffen har mange elementer av oppdragelse og rehabilitering, da vilkårene som blir pålagt ofte er av rehabiliterende art. Man viser de unge at oppførselen er uakseptabel, samtidig som de får en sjanse til å unngå fengselsstraff. Betinget dom ligner mye på ungdomsstraff, både hva gjelder gjennomføringen av straffen og hensikten bak. Den største forskjellen mellom disse to, er at ungdomsstraff er påtenkt for mer alvorlige forbrytelser. Ungdom mellom 15 og 18 år kan i dag bli dømt til ubetinget fengsel på det særskilte vilkår at de i en lengre periode deltar i oppfølgingsteam i regi av konfliktrådet eller politiet. Oppfølgingsteam er en tverrfaglig oppfølging av unge lovbrøyttere som har vært utprøvd i ulike byer i Norge siden 2006.⁶⁷ Poenget med denne reaksjonsformen er at ungdommen skal bidra til egen rehabilitering gjennom ulike tiltak som han samtykker i.⁶⁸ Prosjektet med oppfølgingsteam kan antyde en forskuttering av ungdomsstraffen, da det finnes likhetstrekk mellom disse reaksjonsformene.

I januar 2011 ble en tidligere ustraffet 16 og et halvt år gammel gutt idømt betinget fengsel med bot i Oslo tingrett.⁶⁹ Tiltalte ble dømt for brudd på strl. § 291 første ledd, jf. annet ledd, for å ha gjort hærverk på biler. Retten uttaler at det i dette tilfellet ikke kunne stilles som vilkår at gutten deltok i et oppfølgingsteam.⁷⁰ Et slikt vilkår var i følge retten aktuelt dersom alternativet til den betingede reaksjonen var ubetinget fengsel eller samfunnsstraff.⁷¹ Dette innebærer at betinget dom ikke kan anvendes som reaksjon på de mest alvorlige forbrytelsene,

---

⁶⁵ Prop 135 L (2010-2011) s. 94

⁶⁶ *ibid.*

⁶⁷ *ibid.* s. 37

⁶⁸ *ibid.*

⁶⁹ Oslo tingretts dom av 14. januar 2011

⁷⁰ *ibid.* s. 6

⁷¹ Oslo tingretts dom av 14. januar 2011 s. 6

men at betinget dom med et oppfølgingsteam kan brukes som et foreløpig alternativ inntil ungdomsstraffen blir tatt i bruk.

2.4.2 Samfunnsstraff

Samfunnsstraff er i dag en sentral straffereaksjon der barn har begått lovbrudd. Man *kan* idømme samfunnsstraff dersom tre vilkår er oppfylt. Dersom disse vilkårene er oppfylt er det opp til dommerne å avgjøre om straffen skal idømmes eller ikke. Det første vilkåret er at det ellers ikke ville ha blitt dømt strengere straff enn fengsel i 1 år, jf. strl. § 28a første ledd bokstav a. Det tilsier at man ikke bruker samfunnsstraff på de mest alvorlige tilfellene av kriminalitet, men etter annet ledd gjelder ikke dette hvis lovbryteren er under 18 år. Det vil si at disse lovbryterne også kan få samfunnsstraff ved mer alvorlige forbrytelser. Det andre vilkåret bestemmer at hensynet til straffens formål ikke må tale mot en reaksjon i frihet etter strl. § 28a første ledd bokstav b. Det tredje vilkåret er at lovbryteren samtykker og har bosted i Norge, jf. § 28 a første ledd bokstav c. Jeg avgrenser videre behandling av samfunnsstraff mot vilkår én og tre, da disse ikke er relevante for oppgaven.

Vilkår nummer to er diffust da straff har flere formål.⁷² Det er også dette vilkåret det blir mest diskusjon rundt i domstolene. Fra tidligere samfunnstjeneste til samfunnsstraff og frem til i dag har det skjedd en utvikling. Samfunnsstraff blir brukt oftere nå enn før, spesielt for ungdom.

Ifølge forarbeidene kan man se hen til tidligere praksis om den tidligere samfunnstjenesten ved vurdering om samfunnsstraff skal anvendes i stedet for ubetinget fengsel. Samtidig åpner forarbeidene for en utvidelse av anvendelsesområdet. Dette er fulgt opp i den grunnleggende avgjørelsen i Rt. 2002 s. 1403 og i en rekke senere avgjørelser.⁷³

Det har altså skjedd en utvikling spesielt når det gjelder vilkår nummer to. Nå skal det mer til før man anser det nødvendig å idømme fengselsstraff i stedet for samfunnsstraff. I Rt. 2004 s. 804 bemerker førstvoterende at en alvorlig, planlagt og uprovosert voldshandling begått av flere personer i fellesskap, er en type voldskriminalitet der det normalt må reageres med ube-

---

⁷² Eskeland (2006), s. 387

⁷³ Matningsdal (2013) note 111 til § 28 a. i strl.

tinget fengselsstraff også overfor unge lovovertridere.⁷⁴ I denne saken var det spørsmål om samfunnsstraff kunne anvendes, men handlingene tilsa ubetinget fengsel. Man si at grensen for å benytte samfunnsstraff gikk ved lignende handlinger.

I Rt. 2002 s. 742 hadde en på gjerningstidspunktet 15 år gammel gutt stukket en annen i ryggen med kniv. Høyesterett viste til lagmannsretten dom, hvor det ble fremhevet at det er behov for en streng reaksjon mot så alvorlige voldshandlinger, også når gjerningsmannen ikke var eldre enn 15 år.⁷⁵ Videre uttaler Høyesterett: ”Jeg er enig i dette og nødvendigheten av en reaksjon som vil kunne oppleves som effektiv nettopp i slike ungdomsmiljøer. Jeg er således enig i at det i utgangspunktet bør fastsettes ubetinget fengselsstraff ved forbrytelser av denne karakter, selv når de begås av så unge personer som i denne sak. Det må også gjelde når det som her er tale om en enkeltstående voldshandling. Med den risiko for skadevirkninger som fengsel normalt innebærer for unge mennesker som for kort tid siden har passert terskelen til den kriminelle lavalder, vil det imidlertid måtte gis rom for unntak når dette tilsies av særlige omstendigheter”⁷⁶ Det kan utledes fra denne dommen at man i dette og lignende tilfeller, ikke kan idømme samfunnsstraff med mindre det foreligger særlige omstendigheter.

I Rt. 2004 s. 804 viser flertallet til dommen fra 2002 og uttaler at vurderingen blir om det foreligger slike *særlige omstendigheter* som tilsier at det likevel kan forsvares å gi dom på samfunnsstraff.⁷⁷ [min utheving] Mindretallet mente derimot at grensen for når samfunnsstraff kan anvendes i et tilfelle som det foreliggende ikke var overskredet.⁷⁸ Han uttaler at : ” Førstvoterendes standpunkt er begrunnet i at det er skjedd en positiv utvikling i løpet av det siste året. Argumentasjonen forutsetter, så vidt jeg kan forstå, at ubetinget fengsel ville ha måttet bli resultatet hvis saken, slik ønskelig er, var blitt avgjort kort etter at lovbruddene fant sted. Dette er jeg ikke enig i. Også da mener jeg at samfunnsstraff ville vært en riktig reaksjon.”⁷⁹ Her ser man at mindretallet setter terskelen for når samfunnsstraff kan anvendes lavere enn førstvoterende.

---

⁷⁴ Rt. 2004 s. 804, avsn. 16

⁷⁵ Rt. 2002 s. 742, s. 743

⁷⁶ *ibid.* s. 744.

⁷⁷ Rt. 2004 s. 804, avsn. 16

⁷⁸ *ibid.* avsn. 26

⁷⁹ *ibid.*

I Rt. 2010 s. 1313 kan man si at det skjedde et slags paradigmeskifte hva gjelder anvendelse av samfunnsstraff for unge lovbytere. I avsnitt 9 i dommen, siterer førstvoterende mindretallet fra Rt. 2004 s. 804, og tar avstand fra flertallets syn. I Rt. 2010 s. 1313 ble en 17 år gammel gutt under tvil dømt til samfunnsstraff for fem ran, ett ransforsøk og ett tyveriforsøk. Dommen er en utvidelse av anvendelsesområdet i forhold til tidligere. Førstvoterende uttaler at det ikke er tvilsomt at reaksjonen for denne typen handlinger normalt blir ubetinget fengsel i flere år, men at dette utgangspunktet ikke gjelder ved lovbytere under 18 år.⁸⁰ Retten tar opp spørsmålet om hvordan begrensningen i vilkår nummer to i loven skal tolkes og anvendes når domfelte er mindreårig.⁸¹ Førstvoterende går gjennom ulike rettskilder som er egnet til å illustrere hvor terskelen går.

Høyesterett viser innledningsvis til forarbeidene, som forutsetter at ”Ved endringer i straffelovgivningen de senere år er det gitt uttrykk for et ønske om økt bruk av samfunnsstraff, og fremhevet at samfunnsstraffen er særlig egnet for unge lovbytere, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 253. Og ved lov 29. juni 2007 nr. 84 ble rammen for å idømme en kortere ubetinget fengselsstraff sammen med samfunnsstraff økt fra 30 til 60 dager. Formålet var å utvide anvendelsesområdet for samfunnsstraff, jf. Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) side 54. Samme sted oppfordres det spesielt til økt bruk av samfunnsstraff overfor unge lovbytere”.⁸²

Videre viser Høyesterett til to avgjørelser fra 2003 og 2007 som gir eksempler på at området for samfunnsstraff er blitt noe utvidet.⁸³ Deretter påpeker de at strl. § 33 bekrefter denne utviklingen og at bestemmelsen gir et oppdatert uttrykk for lovgivers mening som bør tillegges vekt før loven trer i kraft.⁸⁴ Til slutt legges det vekt på barnekonvensjonens økende betydning for utviklingen i norsk strafferett.

Høyesterett går gjennom art. 3 i barnekonvensjonen og fremhever at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle beslutninger som gjelder barnet, også strafferettslige spørs-

---

⁸⁰ Rt. 2010 s. 1313, avsn. 6.

⁸¹ *ibid.* avsn. 8

⁸² *ibid.* avsn. 9

⁸³ *ibid.* avsn. 10

⁸⁴ *ibid.* avsn. 11

mål.⁸⁵ Videre blir ”General comment No. 10” sitert, som bestemmer at reaksjonen til en straffbar handling alltid skal stå i forhold til, ikke bare omstendighetene og alvoret av den straffbare handlingen, men også til alder, mindre skyldene, omstendigheter og behov hos barn, samt til de ulike og spesielle langsiktige behov samfunnet har.⁸⁶ Etter å ha gått gjennom ”General comment No. 10” i tilknytning til art. 37 b og art. 40, påpeker førstvoterende at vilkår nummer to i strl. § 28 a må tolkes og anvendes mot denne bakgrunn.⁸⁷ Høyesterett legger stor vekt på barnekonvensjonen og general comment som bakgrunn for den vurdering av saken de skal foreta, og oppsummerer: ”Der domfelte var under 18 år på gjerningstiden forsøkes altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff.”⁸⁸

Her legger Høyesterett en motsatt vurderingsnorm til grunn. I Rt. 2004 s. 804 uttaler Høyesterett at i tilfeller som det foreliggende er utgangspunktet ubetinget fengsel, og samfunnsstraff kan bare benyttes dersom særlige omstendigheter likevel tilsier det. I dommen fra 2010 skal barnets beste tre i forgrunnen og det må foreligge særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn for at barnet ikke skal få samfunnsstraff. Førstvoterende i dommen fra 2004 uttaler også at barnekonvensjonens betydning for saken var beskjedent.⁸⁹ Det legges dermed større vekt på barnekonvensjonen i saken fra 2010.

Den kursendring som fant sted i 2010 har senere blitt fulgt opp i blant annet Rt. 2011 s. 206.⁹⁰ I Rt. 2013 s. 67 påpeker førstvoterende at det ser ut til at lovgiver har gitt sin tilslutning til kursendringen.⁹¹ I forarbeidene til lovendringene fra 2012 uttales det om dette: ”Jeg legger til grunn at lovgiver med dette gir sin tilslutning til den kursendringen som fant sted ved Rt. 2010 side 1313. Den tvil førstvoterende den gang ga uttrykk for med hensyn til om det ut fra

---

⁸⁵ Rt. 2010 s. 1313, avsn. 13

⁸⁶ *ibid.* avsn. 14

⁸⁷ *ibid.* avsn. 15

⁸⁸ *ibid.*

⁸⁹ Rt. 2004 s. 804, avsn. 19

⁹⁰ Matningsdal (2013) note 93 til § 18 i strl.

⁹¹ Rt. 2013 s. 67, avsn. 15

saksforholdet var forsvarlig å benytte samfunnsstraff, er det ikke lenger noe grunnlag for. Og det vil i dag, slik jeg leser proposisjonen, heller ikke være riktig å oppfatte dommen fra 2010 som et ytterpunkt med hensyn til hvilke straffbare handlinger som – etter omstendighetene – kan møtes med samfunnsstraff.”⁹²

Samfunnsstraff er et godt alternativ til frihetsstraff for unge. Barnet slipper den belastningen det er å være i fengsel, samtidig som den straffedømte må ”gjøre opp for seg” gjennom arbeid til samfunnet. Reaksjonen er ofte merkbar for den som får den.

Til nå har oppgaven gått gjennom fem ulike alternativer til fengselsstraff. For barn som har blitt idømt fengselsstraff finnes det imidlertid et alternativ til den ordinære fengselsstraffen. Et barn som har fått en dom på fengselsstraff kan plasseres i et såkalt ”åpent fengsel”. Etter straffegjennomføringsloven § 11 siste ledd, skal kriminalomsorgen alltid vurdere å sette domfelte under 18 år i fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller i overgangsbolig. Barn som allerede soner en dom i vanlig fengsel kan overføres derfra til behandlingsinstitusjon etter straffegjennomføringsloven § 16. § 16 første ledd bestemmer at dersom det er hensiktsmessig for å sikre en fortsatt positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet, kan kriminalomsorgen overføre domfelte til gjennomføring av straffen utenfor fengsel med særlige vilkår når halvdelen av straffetiden er gjennomført. Videre er det slik at muligheter for dette alltid skal undersøkes når domfelte er under 18 år. Selv etter at barn har blitt dømt til fengsel, har de et spesielt vern etter loven.

I det videre vil oppgaven fokusere på det sjette alternativet til fengselsstraff, ungdomsstraffen.

3 Vilkår for ungdomsstraff

3.1 Innledning

Ungdomsstraff er en ny straffart for barn som på handlingstidspunktet var mellom 15 og 18 år, og som har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet.⁹³ Reaksjonen er ment som et alterna-

---

⁹² Rt. 2013 s. 67, avsn. 17

⁹³ Prop 135 L (2010-2011) s.105

tiv til ubetinget fengsel og noen ganger også samfunnsstraff.⁹⁴ Dersom domstolene idømmer ungdomsstraff, skal saken videreføres til konfliktrådet som fastsetter det nærmere innholdet av straffen. Straffen består av et ungdomsstormøte og en ungdomsplan, der møtet ledes av en ungdomskoordinator fra konfliktrådet.⁹⁵ I ungdomsstormøtet utformes en ungdomsplan.⁹⁶ Ungdomskoordinatoren har ansvaret for gjennomføringen av denne planen i samarbeid med et oppfølgingsteam.⁹⁷ Planen er at den nye straffereaksjonen og dens tilhørende bestemmelser skal trå i kraft 1. juli 2014.⁹⁸ Endringsloven med alle aktuelle bestemmelser til den nye straffen kom i 2012, men på grunn av manglende midler til ungdomscoordinatorer, har deler av loven ennå ikke trådt i kraft. Disse midlene har nå blitt bevilget.

Denne nye reaksjonen er i tråd med målsettingen om at ingen barn skal i fengsel. Man har som vist under punkt 2 flere alternative reaksjoner til fengsel, men ungdomsstraff tar sikte på mer alvorlige lovbrudd som tidligere kunne medføre ubetinget fengsel. Staten har også en målsetting om at reaksjoner overfor lovbrøtere skal være rehabiliterende og forebygge ny kriminalitet.⁹⁹ Ungdomsstraffen er en fleksibel reaksjon. Formålet er at straffen skal tilpasses hvert enkelt barn og deres individuelle behov.¹⁰⁰ Den enkelte ungdom samtykker i å følge ungdomsplanen som inneholder ulike tiltak for han eller henne. Disse tiltakene kan være at vedkommende skal møte opp på jobb og skole, samt ha psykologtimer, innetider osv.¹⁰¹ Dette kan være med på å få barnet til å fungere i samfunnet etter endt gjennomføring av straff. Man har sett at opphold i fengsel kan føre til fortsatt kriminalitet etterpå, derfor kan en slik ungdomsplan virke rehabiliterende. Det skal nå satses på sosial kontroll fremfor fysisk kontroll.¹⁰²

Bakgrunnen for straffen er en tankegang om ”restorative justice”. Dette bygger på en gjenopprettende prosess som skjer gjennom et samarbeid mellom alle berørte parter. Målsettingen

---

⁹⁴ Prop 135 L (2010-2011) s.105

⁹⁵ Ny kfrl. § 18

⁹⁶ ibid. § 19

⁹⁷ ibid. § 20

⁹⁸ Prop. 1 S Tillegg 1 (2013-2014) s. 57

⁹⁹ NOU 2008:15 s. 24

¹⁰⁰ Prop 135 L (2010-2011) s. 108

¹⁰¹ ibid.

¹⁰² ibid. s. 110

er å holde gjerningspersonen ansvarlig for sine handlinger og redusere tilbakefall til kriminalitet gjennom involvering av lokalsamfunnet og ulike former for tilsyn eller overvåking.¹⁰³

Loven oppstiller fem vilkår for at ungdomsstraff kan idømmes. Jeg kommer til å gå gjennom hver og en av dem nedenfor. To av vilkårene kommer til å behandles sammen, idet vurderingstemaet for vilkårene glir mye over i hverandre.

3.2 Lovbryteren må være under 18 år

Det første vilkåret ny strl. § 28 c oppstiller for at en person skal kunne idømmes ungdomsstraff, er at ”lovbryteren må ha vært under 18 år på handlingstidspunktet”. Det vil si at personen må ha vært under 18 år når lovbruddet skjedde, selv om han er eldre ved pådømmelsen av straffen.¹⁰⁴ Dette vilkåret vil sannsynligvis ikke volde store problemer for de som skal anvende bestemmelsen, men det finnes to tilfeller hvor så kan være tilfelle.

Det første tilfellet kan være der man ikke er sikker på når forbrytelsen har funnet sted, da den kan være i forbindelse med 18-års dagen. Et eksempel er en gutt på 17 og et halvt år som har begått gjentatte forbrytelser i løpet av noen uker. I løpet av tre uker har vedkommende gjort atskillige grove vinningsforbrytelser og noen av tyveriene ble ikke oppdaget med en gang. Den siste av de to ukene var gutten 18 år og den første var han 17. Her kan det bli et problem å avklare om han var under 18 år da han begikk alle tyveriene. Alderen vil få betydning for om gutten kan idømmes ungdomsstraff for alle tilfellene.

Et tilfelle nummer to som kan volde problemer er der hvor man ikke er sikker på fødselsdagen til forbryteren. Personen kan være født i utlandet og ikke ha sikre papirer for når den er født. Passet til vedkommende kan si en ting, samtidig som det finnes holdepunkter for at noe annet faktisk er tilfelle.

Likevel er det slik i strafferetten at enhver rimelig og fornuftig tvil skal komme den tiltale til gode hva gjelder skyldspørsmålet.¹⁰⁵ Denne regelen er ikke lovfestet, men den gir uttrykk for

---

¹⁰³ NOU 2008:15 s. 24

¹⁰⁴ Prop 135 L (2010-2011) s.114

¹⁰⁵ Eskeland (2006), s. 510

sikker rett og er også innfortolket i EMK art. 6 nr. 2.¹⁰⁶ I Rt. 1998 s. 1945 var det spørsmål om bevisbyrden i en narkotikasak. Høyesterett påpeker at beviskravet til kvantumet ved domfellelse for narkotikaforbrytelser i prinsippet må være ”det samme i tilfeller hvor kvantumet kun har betydning ved straffutmålingen, som i tilfeller hvor kvantumet har betydning for hvilken straffebestemmelse handlingen skal subsumeres under”.¹⁰⁷ Ved avgjørelsen av hvor stort kvantum tiltalte kunne dømmes for å ha innført og omsatt, måtte rimelig tvil komme tiltalte til gode på samme måte som hvor det var spørsmål om hvorvidt handlingen var begått.¹⁰⁸ Hensynet som ligger til grunn for prinsippet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode anses også å gjelde for straffespørsmålet.¹⁰⁹

Ut fra dette kan man legge til grunn at dersom det er usikkerhet rundt alderen, hvilket har betydning for straffutmålingen, skal tvilen komme tiltalte til gode. Alderen før fylte 18 år legges til grunn, da dette er mest gunstig for tiltalte. Det samme gjelder for usikkerhet rundt fødselsdatoen. Dette innebærer at påtalemyndighetene har bevisbyrden for at tiltalte var fylt 18 år på gjerningsøyeblikket.¹¹⁰

3.3 Alvorlighetsgrad og helhetsvurdering

Det andre vilkåret ny strl. § 28 c oppstiller er at personen ”må ha begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet”. Vilkår nummer tre bestemmer at straffen ikke med tyngde må tale ”mot en reaksjon i frihet”. Disse to vilkårene vil jeg behandle samlet. Når forarbeidene behandler vilkårene, vurderes de samlet. Dette er en hensiktsmessig måte å fremstille vilkårene på, og dette oppsettet vil bli fulgt i det følgende.

Forarbeidene uttaler at målgruppen for reaksjonen først og fremst er barn med høy risiko for ny kriminalitet.¹¹¹ Dette er imidlertid kun et utgangspunkt: ”I tillegg utvides målgruppen der

---

¹⁰⁶ Eskeland (2006), s. 510

¹⁰⁷ Rt. 1998 s. 1945, s. 1948

¹⁰⁸ *ibid.*

¹⁰⁹ LoR nr.3 2008, s. 170

¹¹⁰ *ibid.*

¹¹¹ NOU 2008: 15 s. 149

risikoen for ny kriminalitet er lav mens lovbruddets grovhet tilsier en streng reaksjon.”¹¹² Her henvises det først til gjentatt kriminalitet, deretter til alvorlig kriminalitet. Forarbeidene understreker at ungdomsstraffen skal være et alternativ til ubetinget fengsel og strenge samfunnsstraffer.¹¹³ Reaksjonen skal ikke benyttes på unge lovbytere som ville fått en mildere reaksjonsform, det vil si at det skal være en nedre grense for bruk av ungdomsstraff.¹¹⁴ Videre uttaler forarbeidene at det skal være en streng reaksjon med høy intensitet i gjennomføringen.¹¹⁵ Selv om reaksjonen skal være streng, skal det være en øvre grense for bruk av den, forarbeidene påpeker at ungdomsstraff kan være uegnet der det er *svært høy* risiko for ny kriminalitet eller der det er begått *svært alvorlige* lovbrudd.¹¹⁶ [min uthevnig] Det er lagt opp til at vurderingen om den øvre grensen er nådd er skjønnsmessig, og det er opp til retten i den enkelte sak å vurdere det.¹¹⁷

Fengselsstraff kan være nødvendig dersom andre virkemidler ikke anses forsvarlige eller hensynet til straffens formål med tyngde taler mot en straff i frihet.¹¹⁸ Forarbeidene fremholder at ungdomsstraff skal være med på å *redusere* antall barn i fengsel.¹¹⁹ [Min uthevnig] Her ser man et ”unntak” fra målet om at barn ikke skal settes i fengsel. Dette innebærer at man kan tolke målsettingen dithen at barn ikke skal settes i fengsel med mindre det er strengt nødvendig. Allmennpreventive hensyn og hensynet til samfunnsstrygghet tilsier også at visse forbrytere bør skjermes fra samfunnet.

3.3.1 Innholdet i vilkårene

Gjentatt kriminalitet

Forarbeidene er tause om hva som ligger i vilkåret ”gjentatt kriminalitet”. En naturlig språklig forståelse av ordene tilsier at de innebærer at en person har brutt loven mer enn en gang, for eksempel at en person har begått et tyveri og gjentar denne handlingen en stund senere. Der-

---

¹¹² Prop 135 L (2010-2011) s. 113

¹¹³ *ibid.* s.114

¹¹⁴ *ibid.* s.114 og 115

¹¹⁵ *ibid.* s. 115

¹¹⁶ *ibid.*

¹¹⁷ *ibid.*

¹¹⁸ *ibid.*

¹¹⁹ *ibid.* s. 9

som denne personen er i retten, kan det bli spørsmål om dette er gjentatt kriminalitet eller ikke. Hva en person faktisk har begått tidligere av kriminelle handlinger kan ikke medregnes dersom disse ikke har kommet politiet til kunnskap. Likevel kan ikke ”gjentatt kriminalitet” - vurderingen gjelde for all kriminalitet politiet vet om. Påtalemyndigheten kan for eksempel ha henlagt en sak, og dermed kan ikke denne regnes som en kriminell handling av tiltalte. Det er naturlig at det kreves en tidligere domfellelse, et forelegg eller en påtaleunntatelse for at lov- bryteren kan sies å ha gjentatt en kriminell atferd i forhold til dette vilkåret. Det er ikke nok at politiet har kunnskap om den kriminelle handlingen.

Alvorlig kriminalitet

Forarbeidene utdyper ikke hva som ligger i ”alvorlig kriminalitet”. Det pekes likevel på noen forbrytelser som kan karakteriseres som alvorlige; vold, ran, narkotikalovbrudd og omfattende tyverier.¹²⁰ Det kan ikke utelukkes at også andre forbrytelser kan oppfylle kravet til alvorlig kriminalitet, da de opplistede forbrytelsene bare er eksempler. Ordet ”alvorlig” kan tyde på at de kriminelle handlingene ikke er lette å rette opp i. Handlingene er omfattende og grove av karakter. Visse forbrytelser kan tenkes å være for alvorlige til at ungdomsstraff kan benyttes som reaksjon, det skal vurderes senere i oppgaven. Mindre alvorlige forbrytelser vil klart falle utenfor begrepet alvorlig kriminalitet.

Prøveprosjekt

Som nevnt har det funnet sted et prøveprosjekt i Sør-Trøndelag og i Telemark hva gjelder ungdomsstraff. Prosjektet ble satt i gang i 2012. Tingrettsdommer som er avsagt i denne prøveperioden kan gi en illustrasjon av hvordan kravet til ”gjentatt eller alvorlig kriminalitet” har blitt tolket. Dommene gir en god illustrasjon av hvordan vilkåret om gjentatt eller alvorlig kriminalitet så langt har blitt forstått og praktisert.

Hjemmelen som har blitt brukt for å idømme ungdomsstraff er strl. §§ 52-54 om betinget dom. Straffen gjøres betinget med en prøvetid på to år, på det særlige vilkår at tiltalte deltar på ungdomsstormøte med inngåelse av ungdomsplan.

---

¹²⁰ Prop 135 L (2010-2011) s.114

I Telemark har kun to personer blitt dømt til ungdomsstraff siden 2012, begge i Nedre Telemark tingrett.¹²¹ I Sør-Trøndelag har også to personer blitt dømt til ungdomsstraff, i henholdsvis Sør-Trøndelag tingrett og Fosen tingrett.¹²²

Første gang ungdomsstraff ble benyttet som straffereaksjon var i mars 2012. Saken kom opp i Nedre Telemark tingrett og omhandlet brudd på strl. §§ 227 og 228. En tidligere straffedømt gutt på 17 og et halvt år ble dømt til ungdomsstraff for to tilfeller av trusler, og to tilfeller av vold, hvorav ett var under særdeles skjerpene omstendigheter.¹²³ I det mest graverende tilfellet slo han en bussjåfør gjentatte ganger i ansiktet med knyttet neve slik at han fikk ett kutt på nesen så den begynte å blø. Handlingene ble av retten bedømt som tilstrekkelig alvorlige til at ungdomsstraff kunne idømmes. Selv om handlingene var alvorlige, var ikke den øvrige grensen overskredet. Dette kan nok være et typisk tilfelle der en ungdom blir idømt ungdomsstraff.

Samme gutt ble dømt til ungdomsstraff på nytt i desember 2012 for brudd på strl. § 27. I august, i gjennomføringstiden for den første ungdomsstraffen, hadde domfelte slått læreren sin gjentatte ganger med knyttneven i brystkassen og sparket ham flere ganger i låret. Retten uttalte at allmennpreventive hensyn tilsier at det reageres strengt i slike tilfeller, i og med at læreren er å beregne som offentlig tjenestemann.¹²⁴ Videre uttales det at ”I utgangspunktet straffes et slikt lovbrudd med en kortere ubetinget fengselsstraff. Valg av reaksjon må etter rettens skjønn likevel vurderes i forhold til tiltaltes situasjon og det straffetiltaket som alt er blitt igangsatt.”¹²⁵ Her indikerer retten at handlingen er alvorlig, men at tiltaltes situasjon skal tas i betraktning. Det at gutten allerede var i gang med en ungdomsstraff gjør det hensiktsmessig å vurdere om det er noe poeng i å idømme dette en gang til. Tingretten mente at forarbeidene i dette tilfellet ga rom for både ubetinget og betinget straff, dermed var det opp til retten å vurdere om tiltalte skulle få en ny mulighet til å få frihetsstraff.¹²⁶ Meddommerne kom til at selv om avtalebruddene og de lovbruddene tiltalte hadde begått var alvorlige, burde

---

¹²¹ Bekkevold (2014)

¹²² Rendum (2014)

¹²³ Nedre Telemark tingretts dom av 08. mars 2012, s.5

¹²⁴ Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012, s. 4

¹²⁵ *ibid.*

¹²⁶ *ibid.* s. 5

han få en siste sjanse. Det ble uttalt at man hadde sett positive trekk og en positiv utvikling hos tiltalte og at flertallet anså det sannsynlig at soning i fengsel ville ødelegge denne utviklingen og sette tiltalte tilbake.¹²⁷ Fagdommeren mente derimot at vilkårene for betinget fengsel var brutt og at tiltalte burde få dels betinget og dels ubetinget straff.¹²⁸ Dommen ble avsagt i samsvar med hva meddommerne mente. Hvis man ser på handlingen isolert, er dette en handling som virker hensiktsmessig å reagere med ungdomsstraff. Tingretten synes også å mene dette, men vilkårsbruddet skapte tvil om tiltalte skulle dømmes til ungdomsstraff en gang til.

Den andre personen som har blitt dømt til ungdomsstraff i Telemark var en 16 år gammel, tidligere ustraffet gutt. Han ble domfelt for gjentatte alvorlige trusler i form av tre overtredelser av strl. § 227 og én overtredelse av strl. § 128. Videre omfatter domfellelsen én legemsfornærmelse under særdeles skjerpede omstendigheter etter strl. § 229. Det mest graverende forholdet var legemsbeskadigelsen der fornærmede ble sparket og slått i ansiktet. En stålstang ble brukt til å slå i ansiktet med, og fornærmede besvimte av dette. Retten påpekte at kriminaliteten var grov og at det ville ført til ubetinget fengsel dersom gutten hadde vært over 18 år.¹²⁹ Begrunnelsen for at det ble idømt ungdomsstraff i dette tilfellet var at tiltalte hadde et konkret behov for tett oppfølging, og han var svært motivert for å gjennomføre straffen.¹³⁰ Handlingene skjedde over et kort tidsrom og tiltalte syntes å ha tatt konsekvensene av sine handlinger innover seg.¹³¹ Dette sett i lys av handlingenes alvorlige karakter, medførte at ungdomsstraff ble ansett som en passende reaksjon.

I Sør-Trøndelag tingrett i januar 2013 ble en gutt som var 17 år på gjerningstidspunktet dømt til ungdomsstraff. Han ble dømt for en legemsbeskadigelse, to legemsfornærmelser, to tyveri, to overtredelser av vegtrafikkloven samt for oppbevaring og bruk av hasj. 17-åringen var tidligere dømt for simpelt ran og hadde blitt dømt til samfunnsstraff for det. Retten uttalte at vilkåret om gjentatt eller alvorlig kriminalitet var oppfylt i saken og at tiltalte nå hadde endret

---

¹²⁷ Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012, s. 6

¹²⁸ *ibid.*

¹²⁹ Nedre Telemark tingretts dom av 3. mai 2012, s. 6

¹³⁰ *ibid.* s. 6 og 7

¹³¹ *ibid.* s. 7

kurs, noe som tilsa at ungdomsstraff kunne være en god løsning for tiltalte.¹³² Vilkåret om gjentatt eller alvorlig kriminalitet blir ikke utdypet, men dette er et tilfelle som typisk kan tenkes å bli gjenstand for ungdomsstraff i fremtiden. Dette var andre gang gutten ble straffedømt for en forbrytelse og handlingene ble ansett tilstrekkelig alvorlige idet handlingen blant annet bestod i slag mot hodet. Det var likevel ikke så alvorlig at det var ansett påkrevd med fengsel. For at den øvre grensen for ungdomsstraff overtres, kreves det at tiltalte begår et mer alvorlig lovbrudd enn det som var tilfellet i denne saken.

Den andre personen som ble idømt ungdomsstraff i Sør-Trøndelag, var en gutt som var 15 år gammel da første forbrytelse fant sted. I noen av tilfellene var den straffedømte 16 år. Dette er den yngste personen som har fått denne straffen. Han ble dømt for grovt tyveri, ran, to forsøk på ran, 6 tilfeller av brukstyveri av motorvogn, to tilfeller av tyveri, overskridelse av fartsgrensen, forulempelse av en offentlig tjenestemann og krenkelse av en annens fred. Det er åpenbart ranet samt de to ransforsøkene som er de mest alvorlige tilfellene. Utgangspunktet var at tiltalte, på bakgrunn av de lovbruddene han hadde begått, skulle dømmes til ubetinget fengsel.¹³³ Etter en gjennomgang av forarbeidene, uttalte retten imidlertid at tiltalte befant seg i den målgruppen ungdomsstraffen utvilsomt var ment å omfatte.¹³⁴ Tiltalt var tidligere ustraffet, og han var bare 15 år da han begikk det første lovbruddet han sto tiltalt for.

I mars 2014 dømte Nedre Telemark tingrett en tiltalt til ubetinget fengsel i stedet for ungdomsstraff. Hovedgrunnen til dette var for dårlig motivasjon hos tiltalte til å gjennomføre ungdomsstraff.¹³⁵ Tiltalte var en 17 år gammel gutt som tidligere var domfelt 3 ganger. Gutten ble dømt for forsøk på grovt ran, to tilfeller av trusler, to innbruddstyveri, underslag av moped, simpelt tyveri, innbrudd, skadeverk, narkotikaforhold og noen andre forhold av mindre betydning. En del av disse forbrytelsene er svært alvorlige. Likevel var det ikke her tale om drap eller svært alvorlige seksuallovbrudd, som i forarbeidene nevnes som et av tilfellene der ungdomsstraff vanskelig kan idømmes.¹³⁶ Selv om lovbruddene isolert sett ikke var av groveste karakter, er det tale om mange og gjentatte lovbrudd. Tiltalte var ikke motivert for straffen,

---

¹³² Sør-Trøndelag tingretts dom av 28. januar 2013, s. 14 og 15

¹³³ Fosen tingretts dom av 28. august 2013 s. 11

¹³⁴ *ibid.* s. 12

¹³⁵ Nedre Telemark tingretts dom av 05. mars 2014 s. 9

¹³⁶ Prop 135 L (2010-2011) s.115

noe som fører til at en del av hensikten med straffen er borte, og igjen kan det føre til nye lovbrudd ettersom straffen ikke får tilsiktet virkning. I slike tilfeller er det også en reell gjentakelsesfare. I tillegg mangler det, indirekte, samtykke til å gjennomføre straffen, dersom motivasjon og vilje ikke foreligger hos tiltalte. Samtykke er et vilkår for å idømme ungdomsstraff etter ny strl. § 28 c.

Straffens formål må ikke med tyngde tale mot en reaksjon i frihet

Vilkåret om at straffens formål ikke med tyngde må tale mot en reaksjon i frihet, bygger på en skjønnsmessig helhetsvurdering.¹³⁷ Forarbeidene lister opp ulike elementer som kan inngå i vurderingen: lovbruddets art og grovhet, ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå.¹³⁸ Det er naturlig å anta at man kan idømme ungdomsstraff dersom de andre vilkårene er oppfylt, bare om straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet. Finner man for eksempel at tiltalte har utført for grove handlinger til at ungdomsstraff kan idømmes, skal personen settes i fengsel. Det er usannsynlig at straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet i et slikt tilfelle. Det taler for at man først ser på om vilkåret med alvorlig eller gjentatt kriminalitet er oppfylt, for så å foreta en skjønnsmessig helhetsvurdering. Da begge vilkårene inneholder en vurdering av hvor alvorlig eller grov handlingen har vært, vil vilkårene gli noe over i hverandre.

Forarbeidene fastsetter at det kan sees hen til den avgrensning som er gjort av domstolene når de har vurdert om samfunnsstraff kan idømmes som alternativ til ubetinget fengsel.¹³⁹ For å idømme samfunnsstraff må ikke hensynet til straffens formål tale mot en reaksjon i frihet, jf. strl. § 28 a. Det er derfor hensiktsmessig å se hen til tidligere rettspraksis når denne vurderingen skal foretas. Begrepet ”med tyngde” er lagt til ungdomsstraffen for å markere at det skal enda mer til for at det skal anses nødvendig å idømme ubetinget fengsel.¹⁴⁰ Med dette tillegget blir det vanskeligere å dømme ungdom under 18 år til fengsel. Likevel har utviklingen de senere årene gått i retning av økt bruk av samfunnsstraff. Et spørsmål som kan stilles i

---

¹³⁷ Prop 135 L (2010-2011) s.115

¹³⁸ *ibid.*

¹³⁹ *ibid.*

¹⁴⁰ *ibid.* s.116

den forbindelse, er hvor stor forskjell det egentlig vil være mellom den øvre terskelen for bruk av samfunnsstraff og den nedre grensen for bruk av ungdomsstraff.

3.3.2 Ungdomsstraffens nedre grense

Det uttales i forarbeidene at det skal være en tydelig grense nedad mot andre straffeformer.¹⁴¹ Spørsmålet blir da hvor denne grensen skal gå. Den nedre grensen vil gå nedad mot samfunnsstraff da ungdomsstraffens målgruppe også er barn som i dag idømmes strenge samfunnsstraffer.¹⁴² Forarbeidene oppgir ingenting om hvor grensen mellom ungdomsstraff og samfunnsstraff skal gå.

I Rt. 2010 s. 1313 ble anvendelsesområdet for bruk av samfunnsstraff utvidet. I Rt. 2013 s. 67 fastslår Høyesterett at de ikke anså denne dommen som et ytterpunkt for hvilke handlinger som kunne dømmes til samfunnsstraff.¹⁴³ Ungdomsstraffen skal, når den trår i kraft, overta for de strengeste samfunnsstraffene, men kun i enkelte tilfeller.¹⁴⁴ Straffen skal i hovedsak komme til anvendelse for de som i dag får ubetinget fengsel.¹⁴⁵ Det maksimale timeantallet man kan idømmes ved samfunnsstraff er 420 timer, jf. strl. § 28a tredje ledd bokstav a. Den nedre grensen vil være de samfunnsstraffdommer som ikke er av mest alvorlig karakter. På bakgrunn av dette, kan det tenkes at en nedre grense for ungdomsstraff kan ligge på rundt 350 timer idømt samfunnsstraff, men det finnes på dette tidspunkt ingen klare holdepunkter for en slik antagelse. Da dommen fra 2010 ikke anses som et ytterpunkt for når samfunnsstraff blir idømt, kan den muligens representere en nedre grense for ungdomsstraffens anvendelsesområde. Det kan nå idømmes samfunnsstraff for enda mer alvorlige tilfeller enn hva som var tilfelle i denne saken. Siden det bare er de aller strengeste samfunnsstraffene som skal overtas av ungdomsstraffen, finnes det muligheter for at en lignende sak i fremtiden kunne ført til samfunnsstraff. På den annen side ble tiltalte i denne saken dømt for flere ran, altså handlinger av ganske alvorlig karakter og det kan ikke utelukkes at dette i fremtiden hadde ført til ungdomsstraff.

---

¹⁴¹ Prop 135 L (2010-2011) s.114-115

¹⁴² *ibid.* s.114

¹⁴³ Rt. 2013 s. 67, avsnitt 17

¹⁴⁴ Prop 135 L (2010-2011) s.108 og 109

¹⁴⁵ *ibid.*

I Rt. 2013 s. 67 uttales det at det vil være behov for en nærmere grensedragning mellom samfunnsstraff og ungdomsstraff når den trår i kraft. Akkurat hvor grensen mellom samfunnsstraff og ungdomsstraff skal gå må trekkes nærmere gjennom fremtidig rettspraksis, da forarbeidene er tause på dette punktet.

3.3.3 Terskelen for å dømme barn under 18 år til ubetinget fengsel

Den neste problemstillingen er når et lovbrudd er så alvorlig at ungdomsstraffens øvre grense er nådd, med den konsekvensen at ubetinget fengsel er den rette reaksjonen. Det er vanskelig å gi et konkret svar på problemstillingen, da det etter forarbeidene ikke er meningen å ha en klar øvre grense for når ungdomsstraff kan idømmes, og fordi man ikke har noen Høyesterettspraksis som har uttalt seg direkte om dette enda. I tillegg har omstendighetene rundt en stor betydning for om den øvre grensen er nådd eller ikke. Gjentakelsesfaren og om tiltalte tidligere har begått kriminelle handlinger, samt tiltaltes alder og motivasjon har også betydning ved vurderingen.

I forarbeidene uttales det at det er mest hensiktsmessig å ikke operere med en klart definert øvre grense for når ungdomsstraff kan ilegges. Dette begrunnes med at oppstilling av strafferammer og lovbrudd vil kunne medføre at saker utelukkes der reaksjonen kunne vært hensiktsmessig.¹⁴⁶

Man kan få samfunnsstraff for gjentatt og alvorlig kriminalitet, i likhet med ungdomsstraffen. Ovenfor har vi sett i Rt. 2010 s. 1313, at anvendelsesområdet for samfunnsstraff har blitt utvidet. Anvendelsesområdet har fra denne dommen og frem til i dag blitt ytterligere utvidet, se blant annet Rt. 2013 s. 67 som bekrefter kursendringen fra 2010. Det er de aller mest strenge samfunnsstraffene som nå skal overtas av ungdomsstraffen. Da anvendelsesområdet for samfunnsstraff har blitt utvidet, kan man stille spørsmål om hvor mye som kan utvides før ubetinget fengsel må idømmes. Den nye straffen skal erstatte en del av dagens ubetingede fengselsstraffer, dermed vil anvendelsesområdet til frihetsstraff utvides. Etter strl. § 18 kan den som var under 18 år på handlingstidspunktet, bare idømmes ubetinget fengselsstraff når det er

---

¹⁴⁶ Prop 135 L (2010-2011) s.115

”særlig påkrevd”. Ved idømmelse av samfunnsstraff de siste årene har Høyesterett også sett hen til denne paragrafen. Det vil si at man ikke har mye å ”gå på” hva gjelder anvendelsesområdet til ungdomsstraffen.

Strl. § 18 kom samtidig med lovgivningen om ungdomsstraff i 2012, men trådte i kraft med en gang.¹⁴⁷ Vurderingen av når et lovbrudd er så alvorlig at det ikke kan idømmes ungdomsstraff vil i stor grad være sammenfallende med ”særlig påkrevd” vurderingen etter § 18. Allerede etter at FNs barnekonvensjon ble omfattet av oppregningen i menneskerettsloven § 2, har Høyesteretts praksis blitt justert i retning av større forsiktighet ved anvendelse av ubetinget fengsel overfor ungdom under 18 år.¹⁴⁸

Man må foreta en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle av hvorvidt det skal reageres med ubetinget fengselsstraff eller ungdomsstraff.¹⁴⁹ Likevel fremhever forarbeidene at drap og alvorlige seksualforbrytelser er to lovbrudd der alternative straffer til ubetinget fengsel vanskelig kan idømmes.¹⁵⁰ Strafferammene har i de senere år økt for blant annet alvorlige seksualforbrytelser. I Rt. 2013 s. 67 påpeker førstvoterende følgende om dette: ”Jeg finner samtidig grunn til å peke på at reaksjonsvalget også for mindreårige lovbrøyttere må avspeile det forhøyede straffenivået for alvorligere volds- og seksualforbrytelser som er etablert gjennom de siste års lovgivning og Høyesterettspraksis, og den økte vektleggingen av behovet for samfunnsvern og av de allmennpreventive hensyn som ligger til grunn for denne utviklingen.”¹⁵¹ Denne uttalelsen taler for at særdeles alvorlige volds- og seksualforbrytelser som regel vil føre til ubetinget fengsel selv om personen er under 18 år, sannsynligvis også når ungdomsstraff er et straffalternativ. Det kan kanskje ikke utelukkes at ungdomsstraff idømmes når det gjelder drap og seksuallovbrudd. Personens alder, motivasjon og gjentakelsesfare har betydning i helhetsvurderingen.¹⁵² Man kan tenke seg at dersom gjerningspersonen er nesten 18 år, har flere forbrytelser bak seg og har begått et drap, så vil det vanskelig kunne bli ungdomsstraff. Derimot kan det stille seg annerledes ved impulsdrap begått av en 15 år gammel gutt.

---

¹⁴⁷ Matningsdal (2013) note 92 til strl. § 18

¹⁴⁸ Matningsdal (2013) note 93 til strl. § 18

¹⁴⁹ Prop 135 L (2010-2011) s.115

¹⁵⁰ *ibid.* s.115

¹⁵¹ Rt. 2013 s. 67, avsn. 17

¹⁵² Prop 135 L (2010-2011) s. 133, 114 og 115

Problemstillingen blir hvor alvorlige volds- og sedelighetsforbrytelsene må være for at det fører til ubetinget fengsel, og om det også kan tenkes at andre typer forbrytelser fører til fengsel på bakgrunn av omstendighetene. For å belyse hvor denne grensen går, kan man se hen til dommer som omtaler ”særlig påkrevd”-vurderingen etter strl. § 18. I tillegg kan man se på dommer hvor det er foretatt en helhetsvurdering av når hensynet til straffens formål tilsier ubetinget fengsel for den unge etter strl. § 28 a.

Vurdering etter straffeloven § 18 og § 28 a belyst av høyesterettspraksis

Rt. 2013 s. 1121

I Rt. 2013 s. 1121 ble en 17 år og 11 måneder gammel gutt dømt til ubetinget fengsel for uprovosert vold mot en kvinne. I vurderingen påpeker Høyesterett at ulike hensyn tilsier at det ikke er rom for å bruke samfunnsstraff og henviser til Rt. 2013 s. 67.¹⁵³ Retten kom til at fengselsstraff var ”særlig påkrevd” etter strl. § 18. De viste til at dette var domfeltes fjerde voldsdom, at volden var svært grov og at han på gjerningstidspunktet bare manglet én måned på å fylle 18 år.¹⁵⁴ Da dette var voldsdom nummer fire kan det tyde på at de tidligere reaksjoner, som alle var samfunnsstraff, ikke hadde virket individualpreventivt for domfelte. Når det gjelder grovheten av handlingen hadde tiltalte rettet et uprovosert slag med knyttet neve mot fornærmedes ansikt. Kvinnen ble påført kutt i overleppen, fikk innslåtte tenner og brudd på ansiktsskjelettet. Her ser man at vurderingen av strl. § 28 a om straffens formål går inn i vurderingen av § 18. Dersom man finner at hensynet til straffens formål taler mot samfunnsstraff, må man fortsatt vurdere om det er særlig påkrevd å idømme fengsel. I dette tilfellet var ikke vilkårene for å få samfunnsstraff til stede, samtidig ble det ansett særlig påkrevd med fengsel. Det blir til slutt en helhetsvurdering om tiltalte skal i fengsel eller ikke, hvor mange av de samme argumentene benyttes.

Ungdomsstraff skal som nevnt overta for en del tilfeller der ungdom i dag dømmes til ubetinget fengsel. Det skal mye til for at man i fremtiden ikke kan idømmes den nye ungdomsstraffen. I dette tilfellet var det tale om grov vold, men ingen liv stod i fare som følge av tiltaltes handling, og det taler for at denne gutten kunne blitt idømt ungdomsstraff. Sett i lys av

---

¹⁵³ Rt. 2013 s. 1121, avsn. 12

¹⁵⁴ *ibid.* avsn. 15

forarbeidene, er dette et typisk tilfelle som kunne falt under ungdomsstraffens anvendelsesområde. På den annen side må domfelte være motivert for å få den straffen¹⁵⁵. Når dette er den fjerde voldsdommen og samfunnsstraff tidligere ikke har fungert, er det mye som tyder på at ungdomsstraff heller ikke hadde fungert. Det må foretas en konkret vurdering, og det er mulig at gutten hadde fått en ny sjanse med ungdomsstraff da den innebærer en annen og tettere oppfølging. Når det gjelder § 18- vurderingen i saken, skal selvfølgelig en slik vurdering også foretas når man vurderer om ungdomsstraff skal benyttes. Da dommen er helt ny, er det muligheter for at fengselsstraff kunne vært påkrevd også i denne saken dersom ungdomsstraff hadde vært trådt i kraft. Men man må se hen til den alternative straffen for å vurdere om den kan være et godt alternativ til fengsel. Forarbeidene påpeker at der andre reaksjonsformer er tilstrekkelige og hensiktsmessige, må disse foretrekkes fremfor fengsel.¹⁵⁶ Det fremheves også at andre reaksjoner som hovedregel bør være prøvd overfor lovbrøtteren før ubetinget fengselsstraff idømmes.¹⁵⁷ Selv om samfunnsstraff hadde vært prøvd, er det mulig at ungdomsstraff kunne vært et hensiktsmessig alternativ til ubetinget fengsel.

Rt. 2000 s. 822

I Rt. 2000 s. 822 ble en gutt som på gjerningstidspunktet var rett under 16 år, dømt til tre år og fire måneder fengsel, hvorav ett år ble gjort ubetinget. Tiltalte ble dømt for overtredelse av strl. §§ 192, 268 og 223 for å ha ranet en butikk, voldtatt den kvinnelige ekspeditøren som jobbet i butikken, og sperret henne inne på toalettet. Dommen er avsagt under dissens, noe som gjør at dommen får mindre vekt. Førstvoterende grunngir den ubetingede delen med karakteren av handlingene. Videre peker førstvoterende på at gutten er ung og at det bør være mulig med personlig utvikling, noe som er med på å begrunne den betingede delen.¹⁵⁸ Annenvoterende, på vegne av mindretallet, mener at kontinuiteten i det allerede eksisterende behandlingsopplegget samt vurdering av en hensiktsmessig reaksjon overfor en så ung lovbrøtteren, må føre til at straffen gjøres betinget i sin helhet.¹⁵⁹ Forbrytelsene i denne saken ligger nok i et grensetilfelle for om ubetinget fengsel skal brukes eller ikke. For det første er det skarp dissens på 3-2 og dommerne er ikke enige hva gjelder spørsmålet om ubetinget fengsel.

---

¹⁵⁵ Prop 135 L (2010-2011) s. 133

¹⁵⁶ *ibid.* s. 162

¹⁵⁷ *ibid.*

¹⁵⁸ Rt. 2000 s. 822, s. 826

¹⁵⁹ *ibid.* s. 827

For det andre har Høyesterett gått i en retning av mindre bruk av ubetinget fengsel de senere årene. Det er dermed mulig at ungdomsstraff kunne blitt brukt ved en lignende situasjon i fremtiden. Særlig sett hen til at ungdomsstraff skal overta for en del tilfeller der unge blir idømt ubetinget fengsel i dag. Det som skiller denne dommen fra dommen ovenfor er at personen her var tidligere ustraffet og dermed ville ha et større potensiale til personlig endring. I tillegg var han to år yngre. Selv om samfunnsstraff ikke ble vurdert eller det ble foretatt en vurdering etter strl. § 18, ser Høyesterett likevel på om tiltalte bør få fengselsstraff i henhold til alvorlighet og alder.

Rt. 2009 s. 321

I Rt. 2009 s. 321 ble en 17 år gammel gutt dømt for voldtekt av en jente på nesten 16 år. Voldtekten omfattet fullbyrdet seksuell omgang og forsøk på samleie. Som følge av beruselse var ikke jenta i stand til å motsette seg handlingen. Høyesterett la vekt på at gjerningsmannen var ung og hadde tilstått. De nevner også § 33 i straffeloven av 2005 som tilsvarende § 18 i gjeldende straffelov. Det uttales at selv om denne bestemmelsen ikke var trådt i kraft på domstidspunktet, vil prinsippet, som er sterkt faglig forankret, likevel gjelde på grunn av et generelt ønske om å unngå å sette unge lovbrøyttere i fengsel.¹⁶⁰ Førstvoterende tar § 18 i betraktning ved vurderingen, men kommer til at gutten skal dømmes til syv måneder fengsel hvorav tre ble gjort ubetinget. Dommen var enstemmig. Høyesterett viser til at lovgiver uttrykker et ønske om tilbakeholdenhet med bruk av samfunnsstraff ved alvorlige sedelighetsforbrytelser, og lar dette få avgjørende vekt for delvis ubetinget fengselsstraff.¹⁶¹ Et slikt ønske fra lovgiver er også uttrykt i forarbeidene til ungdomsstraffen. Det kan tilsi at et forhold som dette i fremtiden vil kunne føre til ubetinget fengsel. På den annen side, ble gutten bare idømt 3 måneder ubetinget fengsel, og resten betinget. Dette trekker i retning av at det hadde blitt idømt ungdomsstraff i lignende tilfeller i fremtiden. I tillegg er det en sannsynlighet for at tiltalte i dag hadde blitt idømt samfunnsstraff etter den kursendring som fant sted i 2010. Dermed anser jeg det som sannsynlig at gutten i dag ville fått ungdomsstraff. Likevel er det uttalt i forarbeidene til ungdomsstraffen at alvorlige seksuallovbrudd vanskelig kan føre til annet enn ubetinget fengsel.¹⁶² Spørsmålet her er om seksuallovbruddet som ble begått i denne saken kan karakte-

---

¹⁶⁰ Rt. 2009 s. 321, avsn. 11

¹⁶¹ *ibid.* avsn. 12 og 13

¹⁶² Prop 135 L (2010-2011) s.115

riseres som alvorlig nok til at det må idømmes fengselsstraff. Saken gjaldt fullbyrdet seksuell omgang og forsøk på samleie. Dersom voldtekten også innebar fullbyrdet samleie og vold, ville nok dette falt inn under kategorien for ubetinget fengsel. Da det kan trekkes i retning av at denne type sak hadde ført til idømmelse av ungdomsstraff i fremtiden, må det konkluderes med at dette er et grensetilfelle når det gjelder om ungdomsstraff eller ubetinget fengsel kommer til å anvendes.

Rt. 2013 s. 776

I Rt. 2013 s. 776 ble en gutt som var 17 år på gjerningstidspunktet dømt til fengsel i to år og ni måneder, hvorav ni måneder ble gjort ubetinget. Han hadde forsøkt å voldta en 71 år gammel kvinne i hennes hjem. I skjerpene retning ble det lagt vekt på at gjerningspersonen var maskert og at overfallet skjedde i fornærmedes eget hjem.¹⁶³ Førstvoterende påpeker at domfelte hadde gjort seg skyldig i et relativt grovt voldtektsforsøk, noe som innebar en meget alvorlig integritetskrenkelse.¹⁶⁴ Videre bemerker Høyesterett at det bare unntaksvis kan være aktuelt å anvende samfunnsstraff ved forsøk på voldtekt til samleie for gjerningspersoner på 17 år, og et slikt unntak fant de ikke i saken.¹⁶⁵ Her legges det altså vekt på hvor mye yngre enn 18 år man er. Hvis han hadde vært 16 år kunne saken stilt seg annerledes.

I vurderingen fastslår Høyesterett at forarbeidene til straffeloven 2005 uttrykker en forsiktighet med å idømme samfunnsstraff i saker som gjelder grov vold eller seksuallovbrudd, men at dette må ses i sammenheng med utviklingen av økt bruk av samfunnsstraff overfor gjerningspersoner under 18 år. Videre uttaler de at den nye ungdomsstraffen vil fange opp noe mer alvorlige tilfeller enn det samfunnsstraff gjør, men at de likevel skal være forsiktige med å benytte ungdomsstraff ved alvorlige seksuallovbrudd.¹⁶⁶ Etter dette påpeker Høyesterett at "I tråd med signalene i forarbeidene til straffeloven 2005 og i forslaget om innføring av ungdomsstraff, mener jeg derfor at en dom på samfunnsstraff i dette tilfellet ikke i tilstrekkelig

---

¹⁶³ Rt. 2013 s. 776, avns. 12

¹⁶⁴ *ibid.* avsn. 33

¹⁶⁵ *ibid.*

¹⁶⁶ *ibid.* avsn. 32

grad markerer alvoret i den forbrytelsen A har gjort seg skyldig i. Jeg har etter dette kommet til at det må reageres med fengselsstraff.»¹⁶⁷

Det er mulig ungdomsstraff ikke ville blitt idømt i dette tilfellet, men dette er nok et grensetilfelle da dommen ble avsagt under dissens. Mindretallet, én dommer, mente det skulle idømmes samfunnsstraff kombinert med en kortere ubetinget fengselsstraff. Han legger mer vekt på innholdet i § 18 og siterer Rt. 2010 s. 1313 som representerer en kursendring hva gjelder bruk av samfunnsstraff, og uttaler at ”selv om hensynet til straffens formål taler mot bruk av samfunnsstraff blant annet ved grove seksuallovbrudd, så vil man også i disse sakene måtte foreta en konkret vurdering, hvor det «som i det lange løp best tjener barnets interesser trer i forgrunnen», og bare kan settes til side «så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff».” Hadde ungdomsstraff vært et aktuelt alternativ for mindretallet er det mye som taler for at denne ville blitt brukt. Mindretallet ville idømme en kort ubetinget fengselsstraff i tillegg til samfunnsstraff og da kan det være et tilfelle som faller innenfor bruksområdet til den nye ungdomsstraffen. En situasjon som denne kan nok også konkluderes med å ligge i et grensetilfelle for bruk av ubetinget fengsel.

Rt. 2013 s. 734

Høyesterett kom til idømmelse av samfunnsstraff der en 16 år gammel gutt hadde hatt samleie med to jenter under 14 år i Rt. 2013 s. 734. Saken gjaldt ikke voldtekt som i forrige sak, men forholdene bar preg av utnyttelse da gutten var en sterk pådriver for samleiene, i tillegg til at han dro fra åstedet umiddelbart etter samleie.¹⁶⁸ Høyesterett vurderte de straffbare forholdene som alvorlige og det ble lagt avgjørende vekt på domfeltes svært unge alder da Høyesterett under tvil kom til at han skulle dømmes til samfunnsstraff.¹⁶⁹ Høyesterett foretok her en konkret helhetsvurdering. Høyesterett uttrykte tvil, og det kan tyde på at vi også her befinner oss i et grensetilfelle for når frihetsstraff skal brukes. I en sak fra 2009 ble betinget fengsel idømt for gjentatt og alvorlig forbrytelse der en gutt på 16 år hadde hatt seksuell omgang med en

---

¹⁶⁷ Rt. 2013 s. 776, avsn. 33

¹⁶⁸ Rt. 2013 s. 734, avsn. 21

¹⁶⁹ *ibid.* avsn. 35

jente på 10 år.¹⁷⁰ Denne saken var om mulig enda grovere enn vår sak og ble avsagt i 2009 før strl. § 18 kom. Likevel ble det ikke idømt ubetinget fengsel. Dette forsterker inntrykket av at man har lagt vekt på innholdet av § 18 før den trådte i kraft. Dommen er også enda et eksempel på at seksuell omgang med barn under 14 år kan gi frihetsstraff. Den unge alderen ble imidlertid tillagt betydelig vekt i begge sakene og vurderingen kunne blitt en annen dersom de tiltalte var nærmere 18 år. Utfallet av de to nevnte sakene ble idømmelse av streng samfunnsstraff, og det kan med det antas at ungdomsstraff kan idømmes på like tilfeller når den trer i kraft. Dette vil i alle fall gjelde der tiltalte er svært ung.

Rt. 2013 s. 67

I Rt. 2013 s. 67 ble en gutt på 17 og et halvt år domfelt for flere alvorlige voldsepisoder hvor han benyttet henholdsvis flaske, batong og kniv. Videre omfatter domfellelsen to legemsfor nærmelser, ett tilfelle av trussel og salg av hasj. Gutten ble dømt til ett år og seks måneder fengsel, hvorav ett år ble gjort ubetinget. Etter Høyesteretts syn var fengsel i denne saken særlig påkrevd etter strl. § 18. Standpunktet til Høyesterett bygger på en samlet vurdering, hvor førstvoterende tar utgangspunkt i at det er tale om temmelig alvorlig, gjentatt og eskalerende voldskriminalitet.¹⁷¹

Spørsmålet blir om et saksforhold som dette senere fører til ubetinget fengsel eller til ungdomsstraff, da det er tale om gjentatt og alvorlig kriminalitet. I tillegg var en del av begrunnelsen for at fengsel ble ansett nødvendig, manglende utsikt for nevneverdig nytte av samfunnsstraffen.¹⁷² Tiltalte ville ikke fornye sin personundersøkelse, var ikke i en rehabiliteringssituasjon og erkjente ny voldskriminalitet.¹⁷³ Det er mulig at ungdomsstraff kunne vært en hensiktsmessig straff her og dermed blitt et reelt alternativ til samfunnsstraff. Dermed ville ikke ubetinget fengsel være ”særlig påkrevd”. Man kan tenke seg at ungdommen ville fått et større hjelpeapparat rundt seg med ungdomsstraff. Forarbeidene uttrykker klart at man i størst mulig grad skal unngå ubetinget fengsel med mindre det er tale om alvorlige seksualforbrytel-

---

¹⁷⁰ Rt. 2009 s. 324

¹⁷¹ Rt. 2013 s. 67, avsn. 19

¹⁷² *ibid.*

¹⁷³ *ibid.*

ser eller drap. Alt dette tatt i betraktning taler for at tiltalte hadde blitt idømt ungdomsstraff dersom den var trådt i kraft.

Alder har betydning for om en person blir idømt ubetinget fengsel eller ikke. I Rt. 2010 s. 1313 fremhevet Høyesterett at jo yngre barnet er, desto mer må det til før ubetinget fengsel kan benyttes.¹⁷⁴ Dette er også senere fulgt opp i flere dommer, se blant annet Rt. 2013 s. 67. I de to dommene i avsnittene ovenfor kan man tenke seg at resultatet kunne blitt annerledes dersom gjerningspersonen var nærmere 18 år og ikke 16.

Man kan til en viss grad sette en øvre grense for når ungdomsstraff skal brukes. Likevel skal det i hvert enkelt tilfelle foretas en konkret vurdering av personen og situasjonen.¹⁷⁵ Det viser også dommene som er gjennomgått ovenfor. I Rt. 2012 s. 34 uttales det i vurderingen av straffutmålingen for en mindreårigs medvirkning til selvmord: ”At det er tale om å medvirke til tap av liv, danner utgangspunktet for vurderingen, men det er de konkrete omstendigheter som blir avgjørende.”¹⁷⁶ Høyesterett kom likevel til at straffverdigheten av tiltaltes handlemåte var slik at hensynet til straffens formål gjorde soning av fengselsstraff nødvendig.¹⁷⁷ En konkret vurdering må foretas når en mindreårig skal dømmes til fengsel, og når vilkåret om gjentatt eller alvorlig kriminalitet er oppfylt. Dermed er det vanskelig å ha en klar øvre grense for ungdomsstraff.

Forarbeidene til ungdomsstraffen påpeker at den øvre grensen for straffen først og fremst bør grunnes i lovbruddets alvorlighet, og at individualpreventive hensyn må veie tyngre enn allmennpreventive hensyn i vurderingen av hvilken straff som skal idømmes.¹⁷⁸ Ved noen rettsområder tillegges allmennprevensjon større vekt enn ved andre. Promillekjøring er en forbrytelse som ofte har ført til strenge reaksjoner med den begrunnelse at allmennpreventive hensyn tilsier det. Dette kan være forbrytelser der alvorligheten nødvendigvis ikke tilsier ubetinget fengsel, men allmennpreventive hensyn tilsier det. Etter at ungdomsstraffen er trådt i kraft,

---

¹⁷⁴ Rt. 2010 s. 1313, avsn. 15

¹⁷⁵ Prop. 135 L (2010-1011) s. 115

¹⁷⁶ Rt. 2012 s.34, avsn. 22

¹⁷⁷ *ibid.* avsn. 26

¹⁷⁸ Prop. 135 L (2010-1011) s. 116

er det ikke sikkert man skal vurdere slike tilfeller på samme måte.¹⁷⁹ Nå skal barnets beste ivaretas i større grad og individualpreventive hensyn skal veie tyngst uansett forbrytelse.¹⁸⁰ I Rt. 2010 s. 1317 ble en gutt på 17 og et halvt år dømt til ubetinget fengsel i 1 år og 7 måneder hvorav 8 måneder ble gjort ubetinget. Gutten ble dømt for et uaktsomt bildrap i beruset tilstand. Dommen ble avsagt like etter avgjørelsen fra 2010 hvor det ble fastslått økt bruk av samfunnsstraff. Likevel kom Høyesterett her til at forbrytelsen krevde en frihetsberøvende reaksjon på hele 8 måneder i fengsel. Høyesterett begrunnet dette med at det forelå ”særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn” som ikke i tilfredsstillende grad kunne ivaretas ved en dom på samfunnsstraff.¹⁸¹ Det uttales at risikoen for alvorlig skade og dødsfølge i slike tilfeller er betydelig og at hensynet til allmennprevensjonen måtte tillegges særlig vekt, se avsnitt 33. Det var spesielt viktig å gi klare signaler til ungdomsmiljøer om at slik bilkjøring ville medføre strenge reaksjoner.¹⁸²

Ifølge forarbeidene kan det i fremtiden ikke utelukkes at lovbrudd som nevnt i denne dommen, kan bli møtt med ungdomsstraff.¹⁸³ Hvis man hadde lagt vekt på individualpreventive hensyn slik forarbeidene viser til, ville muligens ungdomsstraff vært et bedre alternativ. Hensynet til barnets beste ville i alle fall talt for at gutten burde fått ungdomsstraff med den oppfølging og utsikt for bedring som finnes der.

I gjennomgangen ovenfor ble alle personene utenom to, helt eller delvis ble dømt til ubetinget fengsel for sine gjerninger. Det er store muligheter for at disse kunne fått ungdomsstraff i fremtiden, selv om § 18 har blitt vurdert. Hvis man skulle prøve å antyde en grense, ville det fremdeles være ved grove sedelighetsforbrytelser og drap den øvre grensen for bruk av ungdomsstraff ville gått. Dette kan nok være en veiledende grense, men den kan ikke være absolutt, da man må foreta en konkret vurdering i hver enkelt sak. Hensynet til barnets beste er her det viktigste. Det man kan konkludere med, er at det sannsynligvis skal særdeles alvorlige handlinger til for å få ubetinget straff, eller at vedkommende tidligere har blitt domfelt så mange ganger at det anses for sent med endring i den kriminelle løpebanen.

---

¹⁷⁹ Prop. 135 L (2010-1011) s. 116

¹⁸⁰ *ibid.*

¹⁸¹ Rt. 2010 s. 1317, avsn. 33

¹⁸² *ibid.*

¹⁸³ Prop 135 L (2010-2011) s. 116

3.4 Samtykke

Ny strl. § 28 c oppstiller som et absolutt vilkår for ungdomsstraff at lovbrøyteren må samtykke til straffen. Samtykket skal gis i forbindelse med straffesaksbehandlingen for retten, og det er viktig at den mindreårige forut for den gis god informasjon om hvilke tiltak som er aktuelle i forbindelse med gjennomføringen av reaksjonen.¹⁸⁴ Bakgrunnen for ungdomsstraff bygger på «restorative justice», en type konfliktløsning der flere parter er involvert. Når ungdomsstraff skal gjennomføres vil det som nevnt foregå i et ungdomsstormøte med utarbeidelse av en ungdomsplan. For at ungdomsstormøtet skal fungere, er det avgjørende at domfelte samarbeider med de ulike aktørene som skal hjelpe til med gjennomføringen.¹⁸⁵ Derfor bemerker forarbeidene at barnet kan trekke tilbake samtykket underveis.¹⁸⁶ Det er domfelte som skal gjennomføre straffen og det vil være umulig uten at han vil det selv. Det er derfor helt essensielt at samtykke foreligger før idømmelse av straffereaksjonen.

Hva omfatter så dette samtykket? For det første må lovbrøyteren samtykke til å gjennomføre en slik type straff. Det nærmere innholdet av straffen kan det ikke samtykkes i på forhånd da dette fastlegges i ungdomsstormøtet. For det andre samtykker ungdommen til at det forholdet han er dømt for skal legges til grunn i ungdomsstormøtet.¹⁸⁷ Grunnen til det er at man vil unngå en omkamp om de faktiske forhold, hvilket kan være tungt for fornærmede å oppleve.¹⁸⁸

Videre krever ny kfrl. § 5 at både domfelte og hans verger samtykker til gjennomføring av ungdomsstraffen. Dette vil bare gjelde der domfelte er under 18 år, da vergen bare får partsrettigheter etter straffeprosessloven § 83 når personen ikke er myndig.¹⁸⁹ Hvis vergen ikke kan eller vil vareta siktedes tarv i saken, skal hjelpeverge oppnevnes etter vergemålsloven §

---

¹⁸⁴ Prop 135 L (2010-2011) s. 116

¹⁸⁵ NOU 2008: 15 s. 151

¹⁸⁶ *ibid.* s. 151

¹⁸⁷ Prop 135 L (2010-2011) s. 117

¹⁸⁸ *ibid.*

¹⁸⁹ *ibid.*

16, jf. § 83 annet punktum.¹⁹⁰ Blir dette tilfelle, skal ikke vergen samtykke lenger, da er det nok at hjelpeverge og domfelte gjør det.¹⁹¹ Her kan man tenke seg at det kan oppstå problemer dersom foreldre nekter å samtykke til straffen, og man ikke har holdepunkter for å si at de ikke vil ivareta barnets tarv. Om de kan få samtykke ved å skaffe en hjelpeverge, vil dette ta tid.

Det har blitt bestemt at fornærmede i en sak ikke skal behøve å samtykke for at ungdomsstraff skal gjennomføres. Dette følger både av forarbeidene og av ny kfrl. § 5.¹⁹² Begrunnelsen er at dette kan føre til en tilfeldig forskjellsbehandling av hvem som får ungdomsstraff og ikke, noe som ville være uheldig.¹⁹³ På den annen side er litt av poenget i ”restorative justice” at fornærmede og domfelte skal møtes. Når det skjer vil gjerningspersonen ofte skjønne mer hva han har påført fornærmede av lidelser, som kan føre til økt motivasjon til å ta tak i eget liv.¹⁹⁴ Dersom fornærmede ikke ønsker å møte, må man imidlertid legge til grunn at det vil være en bedre løsning å gjennomføre straffen uten fornærmede, enn at straffen ikke blir gjennomført i det hele tatt. Forarbeidene kommenterer likevel at det er viktig å oppfordre og oppmuntre fornærmede til å delta i ungdomsstormøtet.¹⁹⁵ Ifølge forarbeidene kan dennes interesser ivaretas av en representant eller av en interessegruppe dersom fornærmede ikke ønsker å delta.¹⁹⁶

3.5 Bosted i Norge

Det femte vilkåret for å idømme ungdomsstraff, er at lovbrøyteren har bosted i Norge. Forarbeidene er tause på dette punktet. Samfunnsstraff har et likt vilkår og forarbeidene her kan tjene som illustrasjon av hvordan vilkåret tidligere har blitt forstått. ”Av hensyn til muligheten for å føre kontroll og behovet for å kunne avhente domfelte som ikke møter til gjennomføringen”, kom forarbeidene til at det bør være et krav at den siktede er bosatt i Norge.¹⁹⁷ Disse hensynene vil gjøre seg gjeldende for ungdomsstraffen, da det i enda større grad er viktig at

---

¹⁹⁰ Prop 135 L (2010-2011) s. 117

¹⁹¹ *ibid.*

¹⁹² *ibid.* s. 118

¹⁹³ *ibid.*

¹⁹⁴ *ibid.*

¹⁹⁵ *ibid.*

¹⁹⁶ *ibid.*

¹⁹⁷ Ot.prp nr. 5 (2000-2001) s. 185

domfelte er i Norge hvor gjennomføringen av straffen foregår. Dette vilkåret vil sannsynligvis ikke volde problemer for domstolene, da det er relativt enkelt å finne ut av om tiltalte har bosted i Norge eller ikke.

3.6 Varighet på straffen

Retten ved dom skal fastsette lengden på ungdomsstraffen. Denne skal være på mellom 6 måneder og to år, det følger av ny strl. § 28 c annet ledd bokstav a, som videre bestemmer at ”Dersom den fengselsstraff som ville ha blitt idømt uten ungdomsstraff er klart lengre enn to år, kan en gjennomføringstid på inntil tre år fastsettes.” Forarbeidene angir at det er naturlig at reaksjonens varighet er lengre enn en eventuell ubetinget fengselsstraff.¹⁹⁸ Dette er i samsvar med prinsipp for utmåling av frihetsstraffer, samt at effekten av straffen typisk ligger i et lengre tidsperspektiv.¹⁹⁹ Dermed blir det feil hvis handlingen tilsier en ubetinget fengselsstraff som ville blitt lenger enn gjennomføringstiden for ungdomsstraff. Forarbeidene begrunner utvidelsen til tre år med at det ville vært uheldig å ekskludere barnet fra reaksjonen i tilfeller der fengselsstraffen ville vært klart mer enn to år.²⁰⁰ Dette vil bety at det i slike tilfeller uten utvidelse ville vært uaktuelt å idømme ungdomsstraff. Utvidelsen til tre år gjelder dersom helhetsvurderingen tilsier at ungdomsstraff er en passende reaksjon, og det presiseres at dette er et unntak fra hovedregelen om gjennomføringstid på maksimalt to år.²⁰¹ Av dette kan man blant annet utlede at alvorlighetsgraden av handlingen har betydning for hvor lang ungdomsstraffen skal være. Tidligere gjennomgatte dommer viser at svært grove og alvorlige handlinger som regel ikke fører til mer enn to års ubetinget fengsel for barn. Det kan likevel tenkes at det finnes eksempel på at det er tilfelle, slik at en gjennomføringstid på tre år kan være aktuelt.

Forarbeidene bemerker at det for oppfølgingsplanens lengde bør utvikle seg en fast praksis basert på hvor grove forhold det gjelder.²⁰² Samtidig er barnets individuelle behov og hvor

---

¹⁹⁸ Prop 135 L (2010-2011) s. 131

¹⁹⁹ *ibid.*

²⁰⁰ *ibid.*

²⁰¹ *ibid.*

²⁰² *ibid.*

lang gjennomføringstid som er nødvendig for ønsket resultat, like viktig.²⁰³ Her skal man altså prøve å få til en forutsigbar vurdering, samtidig som man skal ta hensyn til barnets behov og nødvendig lengde. Her må det bli en helhetsvurdering der flere hensyn kommer inn i vurderingen.

Ifølge bokstav b i ny strl. § 28 c, skal retten fastsette lengden på en subsidiær fengselsstraff som kan inntreffe dersom tiltalte bryter vilkår i gjennomføringen. Når det gjelder sammenhengen mellom lengden på subsidiær fengselsstraff og lengden på ungdomsstraff, påpeker forarbeidene at: ”Det bemerkes at gjennomføringstiden skal fastsettes uavhengig av den subsidiære fengselsstraffen, som skal tilsvare den ubetingede fengselsstraffen som ellers ville bli utmålt.”²⁰⁴ Utfra en naturlig språklig forståelse kan dette tolkes dithen at lengden på den subsidiære fengselsstraffen skal være lik den eventuelle ubetingede fengselsstraffen vedkommende hadde fått dersom ungdomsstraff ikke hadde vært aktuelt. Det er også mulig å tolke uttalelsen slik at gjennomføringstiden skal tilsvare lengden på en eventuell ubetinget fengselsstraff. Betydningen av utsagnet blir ulikt utfra hvilket tolkningsalternativ man velger.

I en tingrettsdom fra Sør-Trøndelag 11. Juli 2012, fastslo fagdommeren at det i den aktuelle saken ikke var aktuelt å idømme ungdomsstraff, selv om denne straffen var tilgjengelig. Han henviser først til at varigheten på straffen etter forarbeidene pkt. 10.12.3 skal være mellom 6 mnd og 2 år. Deretter påpeker han at ungdomsstraff ikke kunne brukes fordi straffen var utmålt til 120 dagers fengsel. Videre uttales det: ”På bakgrunn av at dagen prøveordning er forankret i reglene om betinget dom på vilkår, jf. strl. § 53 nr. 3, finner retten at man ikke er bundet av denne begrensningen.”²⁰⁵

Det kan virke som om dommeren setter likhetstegn mellom varigheten på ungdomsstraffen og den betingede fengselsstraffen, som politiet i denne saken foreslo å være 120 dagers fengsel. Dette kan tyde på at dommeren har tolket utsagnet i forarbeidene etter sistnevnte tolkningsalternativ, altså at gjennomføringstiden skal tilsvare lengden på en eventuell ubetinget fengselsstraff. Dommeren henviser til punkt 10.12.3 i forarbeidene der det aktuelle utsagnet er sitert.

---

²⁰³ Prop 135 L (2010-2011) s. 131

²⁰⁴ *ibid.* s. 130

²⁰⁵ Sør-Trøndelag tingretts dom av 11. juli 2012, s. 7

Selv om tolkningsalternativ to legges til grunn, er fengselsstraffen på 120 dager betinget fengsel, og ikke ubetinget fengsel. Hvis man skal legge denne tolkningen til grunn, skal ungdomsstraffen være like lang som den ubetingede straffen, hvilket ville blitt idømt dersom ungdomsstraff ikke hadde vært aktuelt. Da dommen ikke oppgir hva den ubetingede fengselsstraffen ville blitt, bare hva subsidiær straff ville blitt, gir ikke argumentet til dommeren mening. Dette gjelder imidlertid bare dersom dommeren har ment det på denne måten. Mye taler mot at tolkningsalternativ to uansett kan være aktuelt for ungdomsstraff. Å tolke utsagnet i forarbeidene på denne måten ville bety at ungdomsstraff bare kunne idømmes der tiltalte ellers ville fått en ubetinget fengselsstraff på minst 6 måneder. Forarbeidene fremhever at man skal foreta en helhetsvurdering for å se om ungdomsstraff kan idømmes. I tillegg skal straffen overta for en del av dagens strenge samfunnsstraffer.²⁰⁶ Det er unaturlig at gjennomføringstiden på ungdomsstraff skal være av samme lengde som den ubetingede straffen som eller ville blitt idømt. Det ville stride med hensynet bak reglene, nemlig at man skal ta hensyn til hvert enkelt barns beste ved fastsettelse av gjennomføringstiden.

Dommeren bemerker i saken at man ikke kunne idømme ungdomsstraff, idet straffen var utmålt til 120 dagers fengsel. Utsagnet kan tolkes dithen at det siktes til alvorlighetsgraden av handlingene, på den måten at disse ikke var alvorlige nok til å falle inn under virkeområdet for ungdomsstraff. Ved dom 08. april 2013 i Nedre Telemark tingrett, ble det ikke idømt ungdomsstraff der den subsidiære straffen ble satt til 120 dagers fengsel. Her var ikke handlingene alvorlige nok, og det er mulig at det også var grunnen til at ungdomsstraff ikke kunne idømmes i saken fra Sør-Trøndelag. Videre påpeker dommeren i saken fra Sør-Trøndelag at forholdene domfelte siktes for, ikke ligger i kjerneområdet for ungdomsstraff.²⁰⁷ Det viser til at han ikke mener saken er alvorlig nok. Likevel uttaler han at siktede er domfelt to ganger for legemsfornærmelser under særdeles skjerpene omstendigheter, og at det er summen av de straffbare forhold og den samlede fengselsstraff som må være avgjørende for vurderingen. Utfra denne uttalelsen kan det virke som om dommeren mener at saken likevel var alvorlig nok.

---

²⁰⁶ Prop 135 L (2010-2011) s. 114

²⁰⁷ Sør-Trøndelag tingretts dom av 11. juli 2012, s. 8

Man skal etter dette fastsette en gjennomføringstid for ungdomsstraffen uavhengig av hva den subsidiære straffen blir, med det unntak at ungdomsstraffen skal ha lengre varighet.

4 Brudd på vilkår for gjennomføring

4.1 Innledning

Det er blitt oppstilt fem vilkår for idømmelse av ungdomsstraff. I tillegg har varigheten på straffen blitt behandlet. Det finnes også en del vilkår for gjennomføringen av straffen. Dersom disse ikke blir fulgt, kan det føre til vilkårsbrudd. Følgende to problemstillinger oppstår: Når kan en handling klassifiseres som brudd på et vilkår og hva blir konsekvensene av dette?

4.2 Brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav

I ungdomsstormøtet blir det laget en ungdomsplan som den domfelte skal følge.²⁰⁸ Det er innholdet i denne planen som utgjør selve straffen. Hva som blir bestemt i planen er helt individuelt og kan inneholde mange ulike tiltak og vilkår.²⁰⁹ Ny kfrl. § 19 lister opp flere slike aktuelle tiltak. Listen er ikke uttømmende og ifølge forarbeidene ivaretar dette den nødvendige fleksibilitet en individtilpasset reaksjon krever.²¹⁰ I vurderingen av hvilke tiltak som skal fastsettes, skal domfeltes behov få særlig betydning.²¹¹ Et eksempel på en slik plan kan være kontroll med innetider, frammøte til fastsatte avtaler, samt avleggelse av urinprøve, se § 19. Dersom man for eksempel gjentatte ganger ikke avlegger urinprøve, vil det være et klart brudd på et av vilkårene. Litt annerledes vil det stille seg dersom vedkommende kommer for sent til avtaler flere enn én gang. Om dette påpeker forarbeidene at det kan være nok med en muntlig advarsel, det samme vil gjelde der bruddet har særlig formildende omstendigheter.²¹² Det forarbeidene uttrykker tilsier at det å komme for sent skal regnes som brudd, men at det ikke vil

---

²⁰⁸ Prop 135 L (2010-2011) s. 105

²⁰⁹ *ibid.*

²¹⁰ *ibid.* s. 127

²¹¹ *ibid.*

²¹² *ibid.* s. 133

få samme konsekvenser som mer alvorlige brudd. Det stilles også krav til tiltakene som skal gjennomføres, disse kalles heretter oppmøtekrav.

Det finnes en del bestemmelser som domfelte må følge under ungdomsstormøtet, eller ved andre avtaler som følger av ungdomsplanen. Oppmøtekravene må følges for å kunne gjennomføre straffen og disse kravene følger av ny kfrl. § 21. Den domfelte skal alltid møte til fastsatt tid og sted, være upåvirket av berusende midler og oppholde seg i landet i gjennomføringstiden. Dette følger av § 21 bokstav a-c. Det vil si at dersom den domfelte for eksempel skal møte til en samtale hos psykolog, skal han komme presist og ikke være påvirket av berusende midler. Etter § 21 annet ledd skal domfelte heller ikke vise en atferd som kan true sikkerheten til personer som deltar under gjennomføringen, eller påvirke miljøet på annen negativ måte. Brudd på noen av disse bestemmelsene fører til at vilkår for straffen er brutt, og vil få konsekvenser.²¹³ Hvilke konsekvenser det er, vil bli nærmere omtalt. Til slutt bestemmer § 21 tredje ledd at domfelte ikke skal begå nye straffbare handlinger i gjennomføringstiden.

4.3 Ny straffbar handling

Domfelte skal ikke begå ny straffbar handling i gjennomføringstiden for ungdomsstraffen. Dette følger av ny kfrl. § 21 tredje ledd og er således et vilkår for å kunne gjennomføre ungdomsstraff. Hva kvalifiseres egentlig som en ny straffbar handling?

For at det skal foreligge en straffbar handling må fire vilkår være oppfylt. Eskeland skriver i sin bok *Strafferett*, at gjerningspersonen må ha utvist skyld, handlet i strid med lov, være tilregnelig og til slutt må det ikke foreligge noen straffrihetsgrunn.²¹⁴

Forarbeidene fremhever at det ikke bør være noen begrensning i hvor mange ganger den enkelte lovbrøyer kan idømmes den nye reaksjonen.²¹⁵ Selv om det begås en ny straffbar handling i prøvetiden, hindrer ikke det at man kan bli idømt ungdomsstraff en gang til. Det synes også som at ungdomsstraff kan idømmes uten at den forrige straffen er fullført. I to av dommene fra Nedre Telemark tingrett der ungdomsstraff ble idømt, ble samme gutt dømt til ungdoms-

---

²¹³ Prop 135 L (2010-2011) s. 132

²¹⁴ Eskeland (2006), s. 64 og 65

²¹⁵ Prop 135 L (2010-2011) s. 116

straff to ganger. Når de siste forbrytelsene ble begått, hadde gutten fremdeles ikke fullført den første ungdomsstraffen. Ved vurderingen av om han skulle få samme straff en gang til, ble tiltaltes situasjon tillagt vekt i tillegg til at ungdomsstraff allerede hadde blitt iverksatt.²¹⁶ Retten kom til at tiltalte kunne dømmes til denne straffen enda en gang. Man ser også at personer som idømmes samfunnsstraff kan dømmes til det på nytt, selv om de nye straffbare handlingene har skjedd i gjennomføringstiden for den første dommen. I Rt. 2013 s. 1121 hadde en gutt på nesten 18 år fått samfunnsstraff tre ganger, alle de straffbare handlingene skjedde før den allerede idømte samfunnsstraffen var ferdig. Når gutten skulle få dom for sin fjerde voldshandling, påpekte Høyesterett at ubetinget fengsel var særlig påkrevd, og begrunnelsen var blant annet at dette var voldsdom nummer fire.²¹⁷ Idømmelse gjentatte ganger av samme straff kan bli tilfelle med ungdomsstraff også, i og med at denne straffereaksjonen er å foretrekke fremfor ubetinget fengsel. Man ser likevel at det kan bli for mange forsøk, slik at man på et tidspunkt ikke ser hensikten med en ny sjanse for domfelte.

4.4 Konsekvensene av brudd

Neste spørsmål blir hvilke konsekvenser det får at den domfelte bryter vilkårene for ungdomsstraffen. Blir den domfelte sendt direkte i fengsel, eller får han flere sjanser?

4.4.1 Konsekvensene av brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav

Det er ny kfrl. § 25 som regulerer brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav. Hvis den domfelte forsettlig eller uaktsomt bryter noen av disse vilkårene, kan ungdomskoordinatoren pålegge den domfelte å møte til samtale, jf. § 25. Hva som blir konsekvensen av brudd avhenger imidlertid av alvorlighetsgraden på bruddet. Ifølge forarbeidene skal det vurderes om en muntlig advarsel er nok, dersom det er tale om mindre alvorlige brudd.²¹⁸ Et slik brudd kan for eksempel være å komme noe for sent til møter.²¹⁹ Etter § 25 kan koordinatoren ha møte med den domfelte, ordlyden her tilsier dermed at han ikke behøver. Hvis det etter en vurdering synes best å prøve med en advarsel, skal dette gjøres først. Det vil være ganske fritt for

---

²¹⁶ Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012, s. 4

²¹⁷ Rt. 2013 s. 1121, avsn. 15

²¹⁸ Prop 135 L (2010-2011) s. 133

²¹⁹ *ibid.*

koordinatoren hva den ønsker å gjøre ved brudd. Likevel bemerker forarbeidene at hensynet til forutsigbarhet bør tillegges vekt, samt en helhetsvurdering av bruddets objektive grovhet.²²⁰ I tillegg skal man se på hvor stor del av straffen som er gjennomført, motivasjonen til den domfelte til å fortsette og om det foreligger flere brudd.²²¹ I samtale med ungdomskoordi- natoren skal den domfelte gjøres kjent med følgene av gjentatte brudd og målet er å motvirke nye brudd.²²² Samtalen kan enten bestå i en advarsel, eller det kan fastsettes nye vilkår dersom det er nødvendig for å motvirke nye brudd.²²³ De nye vilkårene er i tillegg til de som allerede finnes i gjennomføringsplanen etter ny kfrl. § 25.

Brudd på gjennomføringsvilkår og oppmøtekrav kan føre til fullbyrdelse av den subsidiære fengselsstraffen, og ikke bare bruddsamtaler.²²⁴ Det må imidlertid ha vært gjennomført brudd- samtale før nye brudd kan medføre ytterligere konsekvenser.²²⁵ Det vil si at ett brudd på vil- kårene ikke er nok til at man må sone den subsidiære straffen. Hvis den domfelte ikke møter til bruddsamtalen, må det først fastsettes bestemmelse om meldeplikt før straffen anmodes sonet.²²⁶ Da bruddet kan skyldes gjennomføringsprosessen og ikke manglende motivasjon, skal ungdomskoordi- natoren sammen med de obligatoriske deltagerne og oppfølgingsteamet, først vurdere om det bør innkalles til et nytt ungdomsstormøte.²²⁷ Kriminalomsorgen har til oppgave å fremme saken for retten, etter anmodning fra ungdomskoordi- natoren.²²⁸ Dersom domfelte på nytt bryter kravene eller de fastsatte vilkårene etter å ha gjennomført bruddsamtale, kan saken overføres til kriminalomsorgen for fullbyrdelse.²²⁹ I vurderingen om brudd skal føre til anmodning om fullbyrdelse av fengselsstraffen, skal man blant annet se hen til brud- dets omfang og barnets motivasjon.²³⁰ Ut ifra dette kan man anta at det skal en del til før ung- dommen må sone straffen, men det betyr også at man må sone dersom man ikke er motivert,

---

²²⁰ Prop 135 L (2010-2011) s. 132

²²¹ *ibid.*

²²² *ibid.* s. 133

²²³ *ibid.*

²²⁴ *ibid.* s. 132

²²⁵ *ibid.* s. 133

²²⁶ *ibid.*

²²⁷ *ibid.*

²²⁸ *ibid.* s. 132

²²⁹ *ibid.* s. 133

²³⁰ *ibid.* s. 132

selv om bruddene ikke er så alvorlige. Hvis man ikke er motivert, faller poenget med straffe-reaksjonen bort.

4.4.2 Ny straffbar handling

Ved mistanke om nye lovbrudd i gjennomføringstiden, er det påtalemyndigheten, og ikke ungdomskoordinatoren som skal vurdere om saken skal bringes inn for retten med begjæring om fullbyrdelse av fengselsstraffen.²³¹ Det er naturlig å anta at det er nok med ett lovbrudd før man vurderer om straffen skal sones videre i fengsel, sannsynligvis avhengig av alvorligheten av bruddet. Forarbeidene utdyper ikke dette mye, men man må anta at terskelen for å bringe saken inn til retten er lavere ved lovbrudd enn oppmøtevilkår, uansett alvorlighetsgrad. Når saken vurderes av retten, er det mulig at man kan idømmes ungdomsstraff på nytt, og at man ikke trenger å fullbyrde fengselsstraffen. Dette finner vi eksempel på i den ene rettssaken fra Nedre-Telemark tingrett fra desember 2012, der en gutt ble idømt ungdomsstraff på nytt, selv om han hadde begått ytterligere lovbrudd i gjennomføringstiden for en allerede idømt ungdomsstraff. Lovbruddene bestod i både nye kriminelle handlinger og brudd på oppmøtevilkår.²³² Den ene kriminelle handlingen var av mindre alvorlig karakter, og førte bare til konfliktrådsbehandling slik at domfelte fikk fortsette med ungdomsstraffen.²³³ Dette viser at alvorligheten av lovbruddet har betydning for om man begjærer fullbyrdelse av straffen eller ikke. Mitt inntrykk er at man helst ikke vil dømme ungdom til fengsel, og at det dermed gis flere sjanser til å forbedring.

5 Ungdomsstraffens virkninger og muligheter

Ungdomsstraff er et resultat av flere år med forskning på hvordan man skal minske tilbakefallet til ny kriminalitet og få antall barn i fengsel redusert.²³⁴ Hele poenget med ungdomsstraffen er at den skal søke å forebygge ny kriminalitet.²³⁵ Vil egentlig innføringen av ungdoms-

---

²³¹ Prop 135 L (2010-2011) s. 132

²³² Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012, s. 4

²³³ *ibid.*

²³⁴ St.meld.37 (2007:2008) s. 7

²³⁵ Prop 135 L (2010-2011) s. 105

straff få denne virkningen? Og hvilke muligheter har man når straffen innføres over hele landet?

Så langt i prøveprosjektet, har kun fire personer blitt idømt ungdomsstraff. Kun én gutt av fire har begått nye lovbrudd i gjennomføringstiden. To av guttene er fremdeles ikke ferdig med gjennomføringstiden for straffen.²³⁶ For den første gutten kom retten til at domfelte skulle få en ny sjanse, blant annet fordi han nå syntes å modne gradvis.²³⁷ I overkant av et år etter at gutten ble dømt til ungdomsstraff for andre gang, begikk han nye lovbrudd, som han i Nedre Telemark tingrett ble dømt for 18. mars 2014. Ungdomsstraff nummer to var gjennomført, men likevel utførte han kriminelle handlinger. Da gutten nå hadde fylt 18 år, var ungdomsstraff ikke lenger aktuelt. I dette tilfellet ser man et tydelig eksempel på at ungdomsstraff ikke har fungert etter sitt formål.

Selv om det ikke finnes mer enn ett eksempel på at ungdomsstraffen har fungert slik den skal, er det for tidlig å konkludere. Med kun fire personer som så langt har blitt idømt denne straffen, gir det liten veiledning å se på prøveprosjektet.

Ungdomsstraff skiller seg fra andre alternativer til fengsel ved at det er en strengere straff. Selv om straffen skal være streng, tilbys det en mye tettere oppfølging av den enkelte og barnets beste er hovedfokus i hele prosessen. Grunnen til at noen barn blir kriminelle, er ofte at de har ulike typer problemer. Ved å gjøre noe med de underliggende problemene, kan man endre atferdsmønstrene og unngå videre kriminell løpebane. Når man dømmes til ungdomsstraff i stedet for fengsel, kan dette oppnås ved at de unge får individuelle tiltak som rettes mot problemene deres. Et eksempel på slike tiltak i straffen kan for eksempel være sinnemestringskurs og psykologtimer. Som ungdom er man ofte lett påvirkelig, det kan føre til at man som ung blir kriminell fordi man havner i et feil miljø. Man kan også lettere påvirkes til å endre livsførsel. Her vil ungdomsstraff være en bedre måte å forsøke å endre den unges livsførsel på, enn å sette dem i fengsel. Ved at den domfelte får møte skadelidte eller en representant for denne, kan han klarere se konsekvensene av sine handlinger. Det kan bidra til at tiltalte tar ansvar for sine handlinger, og muligens føre til anger hos den enkelte. Min oppfatning

---

²³⁶ Rendum (2014)

²³⁷ Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012, s. 4

er at ungdomsstraffen kan bidra til å forebygge ny kriminalitet, spesielt hva gjelder de helt unge.

Kun fire personer i to fylker har i løpet av to år fått ungdomsstraff. Det kan tyde på at det fremover ikke vil være mange som idømmes denne straffen. Det gjenstår å se hvor mye ungdomsstraff skal overta for, men lovgiverviljen er klar. Færrest mulig skal idømmes ubetinget fengsel, dermed kommer ungdomsstraff muligens til overta for de fleste av dagens ubetingede fengselsstraffer.

Dersom ungdomsstraffen viser seg å være et godt egnet virkemiddel for å forebygge kriminalitet i fremtiden, følger det av forarbeidene at det skal vurderes om aldersgrensen skal utvides til 23 år.²³⁸ Det vil i så fall føre til at enda færre unge havner i fengsel, noe som vil være en svært positiv utvikling.

---

²³⁸ Prop 135 L (2010-2011), s. 114

6 Kilder

Bøker

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 2. utg. Oslo, 2006.

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utg. ved Jan E. Helgesen. Oslo, 2001.

Lovgivning

2012 Lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

Traktater

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (norsk oversettelse)

Forarbeider

Prop. 135 L (2010-2011) - *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*

Prop. 1 S Tillegg 1 (2013-2014) - *Endring av Prop. 1 S (2013–2014) - statsbudsjettet 2014*

NOU 2008:15 - *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll*

Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) - Om lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven)

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) - *Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)*

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) – *Om lov om straff (straffeloven)*

St.meld.37 (2007:2008) – *Straff som virker*

Nettdokumenter

Generell kommentar nr. 10. *Rettighetene til barn som er i konflikt med loven* (2007).
http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld_2006-2009/tema-og-redaksjonelt-innhold/redaksjonelle-artikler/2009/generelle-kommentarer-fra-fns-barnekomit.html?id=573909 [Sisert 11.januar 2014]

Matningsdal, Magnus. Kommentarer til straffeloven. I: Norsk Lovkommentar, rettsdata. 01.09.2013.
<http://abo.retsdata.no/browse.aspx?sDest=gL19020522z2D10z2EzA718#gN19020522z2D10z2E92> [Sisert 11. januar 2014]

Høstmælingen, Njål og Wille, Petter F. Kommentarer til menneskerettsloven, vedlegg 8 barnekonvensjonen. I: Norsk lovkommentar, rettsdata. 24.06.2011.
<http://abo.retsdata.no/browse.aspx?sDest=gL19990521z2D30z2EV8#gL19990521z2D30z2EV8> [Sisert 11.januar 2014]

Krad.no. Det kriminalitetsforebyggende råd. *Konfliktrådsmedling*.
<http://www.krad.no/forebygging/barnogungdom/reaksjoner-og-tiltak/konfliktradsmedling>
[sisert 14.januar 2014]

Arbeidsgruppe for justis- og politidepartementet, rapporten ”Økt bruk av konfliktråd” (2011)
http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Rapporter/konfliktraad_30092011.pdf
[sisert 14.januar 2014]

Statistisk sentralbyrå. *Fengslinger 2011* (2013) 23.04.2013.
<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling/aar/2013-04-23?fane=tabell&sort=nummer&tabell=108917> [sisert 31.mars 2014]

Dommer

Høyesterett

Rt. 2013 s.1121

Rt. 2013 s. 776

Rt. 2013 s. 734

Rt. 2013 s. 67

Rt. 2012 s.34

Rt. 2010 s. 1313

Rt. 2009 s. 321

Rt. 2004 s. 804

Rt. 2002 s. 742

Rt. 2000 s. 822

Rt. 1998 s. 1945

Tingretten

Nedre Telemark tingretts dom av 08. mars 2012

Nedre Telemark tingretts dom av 3. mai 2012

Nedre Telemark tingretts dom av 17. desember 2012

Sør-Trøndelag tingretts dom av 28. januar 2013

Fosen tingretts dom av 28. august 2013

Nedre Telemark tingretts dom av 05. mars 2014

Nedre Telemark tingretts dom av 18. mars 2014

Personlig meddelelse

Bekkevold, Magnus. E-post. 05. mars 2014

Rendum, Turid. Telefonsamtale 07.mars 2014